

NEHRİN PİRİ: KOYUN BABA VE MENAKIBI

Sage Of The River: Koyun Baba And His Legend (Menakıbnamı)

Ahmet TAŞĞIN¹

Özet

Bu makale, Millî Kütüphanede bulunan bir mecmua içerisindeki Koyun Baba Menakıbında yer alan konu, olay ve şahıslar hakkında yapılan yorumlardan oluşmaktadır. Koyun Baba Menakıbı'nın manzum ve mensur nüshaları bulunmaktadır ve doğal olarak Koyun Baba Menakıbının her iki nüshasından yararlanılmıştır. Böylece manzum ve mensur nüshaların konuları ve verdiği bilgiler bir araya getirilerek Koyun Baba'nın ismi, yolculuğu, faaliyetleri, halifeleri, irtibat hâlinde olduğu pirler, devlet adamlarıyla karşılaşmaları ve kerametleri hakkında bilgi verilmiştir. Bunlara ek olarak Koyun Baba Menakıbı nüshalarında yer alan yer ve şahıslar hakkında ilgili verilen bilgiler doğrultusunda derlemeler ve yapılmış çalışmalardan da yararlanılarak konunun genişletilmesine ve anlaşılmasına katkı sunulmuştur. Koyun Baba, Horasan'dan başlayan yolculuğu ile Bursa, Menemen, Kızılırmak Nehri boyunca ve Sinop limanı bağlantısıyla da Romanya, Makedonya'da faaliyetleriyle ön plana çıkmıştır. Buna ek olarak Menemen, Bergama, Tire yolu üzerinden de Kırklareli, Tekirdağ ve Edirne civarında da faaliyet yürütmüş ve Gelibolu'nun fethinde yer alan "Kırk Eren"nin önderi olmuştur. Bu faaliyetlerin izleri olarak da adı geçen bölgelerde Koyun Baba adına tekke, zaviye, halifeleri ve talipleri olmuştur. Buna göre Bursa, Menemen, Kütahya, Kızılırmak Nehri, Trakya ve Balkanlar olmak üzere birçok yerde Koyun Baba ekolünü temsil eden mekân ve anlatı günümüze kadar yaşatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koyun Baba, Menakıp, Bursa, Menemen, Domaniç, Kızılırmak, Osmancık, Sinop, Babadağ, Kalkandelen.

Abstract

This article has been involved comments about Legend of Koyun Baba in terms of themes, facts and characters of his Legend. There has been poetic and prosaic

¹ Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya, TÜRKİYE, ahmetyt@hotmail.com

copies of this Legend. In this study, both of them has been interpreted. Since therefore copies has been concentrationed and name of Koyun Baba, his travels, religional activities in the line of his travels, caliphes, contacted Fathers, encountering with statesman has been evaluated. In addition to that compilations has been composed in line with characters in Legend of Koyun Baba and different studies about this Legend. Koyun Baba visited different and huge areas-from Khorasan to Bursa, Menemen, Kızılırmak River. Also he came into prominence during the visits, especially Sinop Harbor and religional activities of him in Romania and Macedonia. He had been conducted activities duing the line of Kırklareli, Tekirdağ, Edirne and leaded "Kırk Eren" that conquered Gelibolu. As a result of these activities, some lodges and zawiya's in these areas were named for Koyun Baba and he had aspirants and caliphes during the years. Thereby narratives and places symbolized Koyun Baba has been come until today.

Keywords: Koyun Baba, Legend, Bursa, Menemen, Domaniç, Kızılırmak, Osmancık, Sinop, Babadağ, Kalkandelen.

Koyun Baba Menakıbı, hangi çerçevede nasıl değerlendirilmeli ve bu metin hangi hususları hangi düzlemde takip etmemizi talep etmekte gibi birçok soruyu ardı ardına sıralamak mümkündür. Fakat burada daha çok metnin anlam dünyasına yaklaşmak üzere bir deneme yapılmaya çalışılacaktır. Böylece Türkistan, Horasan ve Rum arasındaki bağlantı hangi esaslar ve çerçeve etrafında kurulabilir ve anlaşılabilir bir miktar yakalanma şansı bulunabilir.

Günümüze kadar ulaşan bu ve benzeri birçok erenin hayat hikâyeleri sözlü metinler de dâhil korunmuştur. Sözlü metinlerin bir kısmı hafıza defterine yazılmış, bir kısmı kitaplara resmedilmiş olarak bu vakte kadar ulaşmıştır. Benzeri sözlü işleyen noktalardan bir tanesi de menakıpları aktarılan bu erenlerin türbeleri de farklı bir açıdan kayıt yapmaktadır. Hem bellekte hem de kâğıtta yazılı menkıbeler yine onların türbeleriyle birlikte aktarılmaktadır. Ortak bir zaman ve mekân diliminde oluşturmakta ve bundan dolayı da birçok kişi bu türbeleri ziyaret etmektedir. Daha da ötesi bu şahıslar faaliyet yürüttükleri bölgelerde kendi adları veya irtibat hâlinde buldukları kişiler adıyla yer adları da bulunmakta ve bu adlarla canlılığını devam ettirmektedirler. Bu yerleşim yerlerinde birçok kişi asırlardan beri yaşamış ve yaşamaya da devam etmektedir. Öyleyse uzak bir coğrafyayı yakın eden ve uzun bir süreyi kısa yapan Horasan'dan yola çıkan göçerlerin hangi şartlar altında ve nasıl bir gerekçe ile Rum'a yöneldikleri önemli bir yer tutmaktadır. Buradan yola çıkarak Koyun Baba Menakıbı,

okuyucusuna bu hususlarda bir miktarda bilgi sunmaktadır. Çünkü Koyun Baba da Horasan'dan Rum'a göç etmiş ve Rum'da farklı mıntikalarda faaliyet yürütmüştür.

Bu çerçevede Koyun Baba Menakıbı'nın Koyun Baba hakkında verdiği bilgilerden yola çıkarak Bursa, Menemen ve Osmanlık çevresinde izleri aranabilir. Üç ana mekân ve bu mekânla bağlantılı bölgelerde Koyun Baba'nın diğer faaliyetleri de takip edilebilir. İlk planda Bursa ve çevresindeki faaliyetlerinden geriye kalanlar arasında Domaniç'teki Koyun Baba türbesi bulunmaktadır. Çorum Osmanlık ilçesinde bir şekilde kendi adıyla anılan bir köprü ve türbesi Koyun Baba'nın işaretleridir. Bu durum da Koyun Baba'nın Horasan'dan Rum'a geldiğinde Bursa'nın sınırları Hüdavendigâr sınırlarını da içine almaktaydı. Buna göre Hüdavendigâr, Karesi, Aydın ve Saruhanoğulları bölgelerini kapsayan geniş bir alanda hareket etmektedir. Doğal olarak Bursa ve devamı Trakya'ya uzanmaktadır. Kütahya Domaniç uzantısıyla Boyabat bağlantılı Romanya'da Babadağ'a kadar gitmektedir. Son olarak Osmanlık bağlantılı Kızılırmak nehri boyunca âdeta "Nehrin Piri" unvanını kazanacak kadar aktiftir. Bunun için de Kızılırmak çevresinde birçok yerleşim yerinde Koyun Baba tekke, zaviye ve türbeleri bulunmaktadır (Emecen, 1998: 285-286).

Koyun Baba Menakıbı'ndan yola çıkarak Osmanlı Devleti siyasi sınırları içerisinde yer alan ve Koyun Baba diye anılan kişi veya türbelerin hepsinin bu çalışmanın ilgi alanında bulunmasına karşın çalışma, Koyun Baba Menakıbı'nın ele aldığı Seyit Ali diye isimlendirilen erenle ile aynı kişi olduğu iddiasında değildir. Bu tekke, zaviye ve türbeler arasında marifet olarak kurulabilecek bir ilişki aranmakta ve bu ilişki tespit edildiği takdirde aynı ekolden söz edilebilir. Aksi hâlde böyle bir ilişki söz konusu değilse ve aralarındaki bağlantıyı kuracak bir teori de geliştirilememiş ise ısrarlı bir şekilde hepsi aynıdır denilmemektedir. Bu çalışma aynı zamanda menakıbın, Koyun Baba şeklinde ismini anmış olmasının dışında Seyit Ali isimli eren ile bağlantısı kurgu ve kurulmasıyla ilgilenmektedir. Koyun Baba'nın Seyit Ali Sultan olduğu ve ikisi arasında ilişki kurulması nedeniyle burada yer almaktadır.

Sonuç olarak Koyun Baba'nın ismi menakıpta Seyit Ali olarak verilmektedir. Öyleyse bir kısmı bunun dışında tutulmak şartı ve ihtiyatla değerlendirmek üzere Koyun Baba adıyla bilinen adlara Seyit Ali diyebiliriz. Çünkü Koyun Baba Menakıbı, Bursa Menemen ve çevresi ile Osmanlık ve çevresi etrafında birçok kişi ve yer adı hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Seyit Ali ve Koyun Baba'nın aynı veya birinin diğerinin yerine kullanıldığı söylenebilir. Buradan yola çıkarak "Ru-

meli'nin Fethinde Kırk Eren" veya "Seyit Ali Sultan Menakıbı" ile "Koyun Baba Menakıbı" arasındaki benzerlik, birbirlerini tamamlayıcı olmaları dikkat çekicidir. Bu münasebetle her üç metnin şahıs kadrosu ve olay dökümü arasında da büyük bir benzerlik söz konusudur. Balkanlara ilk yönelen grup içerisinde üç ayrı dönem ve farklı şahıslardan bahsedilebilir. Bunun sıralaması ise Koyun Baba, Orhan Gazi ile fetihlere katılan Seyit Ali ve son olarak Dimetoka'da yerleşen Kızıl Deli'dir. Bu üç ismin göçlerle birden fazla yerde dolaşıp yerleşik hayata geçmeleriyle büyük bir coğrafyaya yayıldıkları herkesin malumudur. Kütahya Domaniç Karaköy'deki Koyun Baba türbesinin bulunduğu adı Kızıltepe, Osmancık civarına geldiğinde Sivas Kızıldağ'dan çıkan Kızılırmak ve Dimetoka'da Yukarı Tekke'nin bulunduğu yerde de Kızıl Deli Irmağı bulunmaktadır. Acaba Koyun Baba veya Seyit Ali'nin dolaştığı, irşatta bulunduğu ve tekkesini açtığı bu yerlerde "Kızıl" adıyla adlandırılması nasıl biri bağlantıya işaret eder? Diğer yandan Menemen'de kaldığı süre içerisinde Koyun güderken irtibat hâlinde bulunduğu kişiler vesilesiyle kırk koyun sahibi olmuştur. Menemen civarında karşılaştığı sorunlara üretmiş olduğu çözümler nedeniyle dikkat çekmiş ve nihayetinde Menemen'den ayrıldığında yanında "Kırk Koyun" ile yoluna devam etmiştir. Şimdi yukarıda Kırk Eren'in Rumeli'ni Fethi konusunda hem güzergâhları Memenen, Bergama ve Tire üzerinden Gelibolu'ya ulaştıkları daha rahat anlaşılmakta hem de bir kısmının Osmancık taraflarına yöneldikleri rahatlıkla takip edilebilmektedir.

Göçerler, Gaziler, Alpler ve Zaviyeler ile İktidara Eklenen Seyitler

Abbasiler Döneminde Müslüman olan Türkleri Karahanlılar, Gazneliler ve Selçuklar arasındaki siyasi ve askerî başarıları etrafında değerlendirmek mümkündür. Buna göre sosyal, siyasi, iktisadi, dinî ve kültürel organizasyon içerisinde Oğuzlar yani Selçukluların kendilerinden önceki tecrübeyi aktardıkları ve geliştirdikleri görülmektedir. Bir şekilde uzun ticaret yolu güvenli etrafında kurulan ve bir bakıma yolun güvenliğinden yeni yerleşim yerlerinin oluşmasına da imkân sunan Ribat teşkilatından Zaviyeye dönüşen programın başarılı uygulayıcı ve takipçisi olmuşlardır (Köprülü, 1942: 267-278; Eyice, 1963: 22-32; Ocak, 1978: 247-269; Ocak – Faroqhi, 1986, ss. 468-476). Bu durum göçebelerin uzun ve ıssız çöllerde hem kendileri hem de güvenliklerini sağlamak üzere Ribatlardaki görevleri nedeniyle savaşma ve teknikleri hakkında da uzun ve geniş bir alanda hareket etmelerine fırsat sunmuştur.

Göçebe hayat, gaza, göç, Haçlılar gibi belli sebepler etrafında Rum'a yönelen toplulukların göç hızını daha sonraki dönemlerde Moğollar da tetiklemiştir. Önce

Rum'un bir uç alan olarak yerleşimi sağlandıktan sonra Türkiye Selçukluları bütün Anadolu'yu yerleştirdikten sonra Bizans ve Balkanların yerleşimi için faaliyete girişmiştir (Tekin, 2014: 139-180).² Böylece Türkiye Selçuklularının da uç bölgeleri oluşmuştur. Türkiye Selçukluları döneminde uç ve Moğollar arasındaki mücadele göçebeler ve göçebelerin etrafında şekillendikleri mürşit veya pirlerin yeni faaliyetleri birbiri içine geçmiştir. Bu durum Osmanlı Beyliğinden önce Balkanlara yerleşen derviş gruplarının faaliyetini dikkatten kaçırmaya ve yürütülen faaliyetlerin de hangi saiklerle gerçekleştiğine dair anlam kaybına uğramıştır. Bu tartışmalar bir şekilde Türkistan, Horasan ve Rum bağlantısı üzerinden Anadolu ve Balkanları uç bölgeleri ve yeni yerleşim yerleri olarak programlayıp uygulamaya koyan topluluk ve önderlerini bir süre sonra devre dışı bırakmıştır. Bu devre dışı bırakma hâli, devletin ya da iktidarın sahip oldukları bütün alanlardan uzaklaştırılması anlamı taşımaktadır. Böylece giderek sistem için tehlikeli olduklarına inandırılan, kamu düzenini bozan ve asayiş tehdit eden, dinî inançları sapkın insanlara dönüştürülmüştür. Doğal olarak bu durum uç ve Moğol mücadelesi içerisinde çok kısa bir zaman aralığına sıkışan toplulukların Osmanlı Beyliğinin büyüüp gelişmesi üzerine gölgede kalmış veya bırakmıştır.

Göçerlerin etkisi, Er Tuğrul Bey ve Osmanlı Beyliği etrafında yürütülen bir dizi tartışmanın yapıldığı son yüzyılda Osmanlı Devleti'nin kuruluşu tartışmaları etrafında kısmen de olsa konuşulmaya ve dile getirilmeye başlanmıştır. Fakat bu konu yani göçerlerin etkisi, organizasyonu ve öğretisi Türkistan, Horasan ve Rum bağlantısı kurulmadığı için öylece parça parça konular etrafında işlenerek aralarındaki bağlantıları da koparılarak iç edilmeye devam edilmiştir. Konu giderek daha karmaşık hâle gelmiş ve neredeyse takibi imkânsız olmuştur. Aynı şekilde bu toplulukların devamı niteliğinde olan aynı adla anılan mürşit, pir ve bağlı topluluklarla olan ilişkileri de giderek daha etkili bir şekilde kesilmiştir. Daha da ötesi adı geçen toplulukların üyeleri dahi kendilerini bir yere bağlamada tereddüt yaşamakta ve giderek onları da kuşatan belirsizliğin pençesine düşmeye devam etmektedirler. Bundan dolayı onlar da kendilerini artık nereye, kime ve niye bağlayacakları hakkında tereddüt yaşamakta ve kendi gelenek ve tarihlerini inkâr etmektedirler.

² Bu makale etrafında yürütülen tartışma ve değerlendirme için bakınız: Talat Tekin, "Yazı Yazmak "Günah İşlemek" Değildir", *Türkoloji Eleştirileri*, Ankara: Doruk Yayınları, 1994, ss. 114-119; Feridun M. Emecen, "Gazâya Dâir -XIV. Yüzyıl Kaynakları Arasında Bir Gezinti-", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2010, ss. 75-85.

Bu çalışma boyunca Koyun Baba ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu arasında kurulan ilişki bir hayli merak konusu olmuştur. Bunun nedeni Domaniç Karaköy'de Koyun Baba türbesi olması münasebetiyledir. Domaniç, Osmanlı Beyliği açısından önemli bir bölgedir. Bu coğrafya, Er Tuğrul Bey'in oğlu Saru Satu'nun şehit edilip defnedildiği ve Hayme Ana'nın türbesinin bulunduğu bölgeleri kapsamaktadır. Derlenen ve sözlü olarak aktarılan bilgiye göre Koyun Baba Osmanlı Beyliğinin kuruluşunda yer alan şahıslardan birisi ve türbesi de hâlen ziyaret edilmektedir. Koyun Baba'nın Domaniç'te bulunan türbesi, köylü tarafından bilinmekte, ziyaret edilmekte ve Er Tuğrul Bey ile birlikte hareket eden kişilerden biri olduğu yine anlatılmakta ve yazılmaktadır. Sadece Koyun Dede ya da Baba değil aynı zamanda Domaniç merkezde Çoban Baba türbesi Koyun Damı mevkiinde bulunmaktadır (Sarica 2011: 44-45).

Bu çalışmanın merak konusu yaptığı diğer bir unsur da Koyun Baba Menakıbı'ndan elde edilen bilgilerin devamında oluşmuştur. Çünkü Menakıbnâme'de Koyun Baba'nın Horasan'dan geldiği, isminin Seyit Ali olduğu ve Hüdavendigar, Karesi, Suruhan ve Aydın bölgesinde faaliyet yürüttüğü aktarılmaktadır. Ayrıca Osmancık'a ulaştıktan sonra bile Sinop'ta kendisi ve halifesi Vidin'de görülmektedir. Osmanlı Beyliği, beylikler veya Moğolların püskürttüğü Türkmen topluluklar uçlara ve Balkanlara göç etmişlerdi. Acaba Koyun Baba ya da Seyit Ali Sultan bu göçlerle birlikte uçlara ve Balkanlara göç etmiş olabilir mi? Koyun Baba türbe, tekke ve zaviyelerinin dağılımına bakılacak olursa bu soruya aranan cevaba ulaşmak kolay olmamakla beraber ilk planda kuruluş dönemiyle ilişkili olabileceği şeklindedir.

Buna göre yukarıda verilen özet bilginin ardından Selçuklu Devletinin uçlara yığıldığı Türkmenlerin faaliyetleri, bu faaliyetlerin Selçuklu, Bizans, Balkanlardaki diğer Türklerle olan ilişkileri bir başlık olarak önem arz etmektedir. İkinci olarak Er Tuğrul Bey, Osman Bey ve sonrasındaki gelişmeler doğrultusunda Osmanlı Beyliğinin ortaya çıkışı, kuruluşu ve Bizans sınırı ile Balkan fethine yönelmesi de dâhil mühim bir başlık olarak yer almaktadır. Üçüncü sırada da Osmanlı Beyliğinin Devlete dönüşmesinin ardından Selçuklu hattına geri dönüp birçok beyliği siyasi sınırlarına dâhil ettiği de malumdur. Fakat bu üçüncü devre, burada aktarılan ve ele alınan konu açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bu üç hâlin birbirinin devamı olması ve aralarındaki ortak yanlarıyla beraber farklılıklarına dikkat edilmesi Koyun Baba Menakıbı etrafında yeniden değerlendirildiğinde bazı ipuçlarına ulaşmak mümkün olabilir. Nihayetinde bu çalışma bir siyasi tarih çalışması değildir. Çalışma; toplumsal

değişimi, özellikle göç ve dinî anlayış olarak menakabın kullandığı dil aracılığıyla Koyun Baba Menakabı örneği ve ilgili toplulukların pratikleri üzerinden anlamaya çalışmaktadır.

Koyun Baba'nın Balkanlarla olan bağlantısına gelince Sarı Saltuk ile başlamaktadır. Sarı Saltık'ın Balkanlarda yürütmüş olduğu faaliyetler ve bu faaliyetlerin dizgisi Selçuklu hâkimiyetine kolaylık sağlamıştır (Vasary, 2015: 90). Özellikle Sarı Saltuk ile bağlantı ve ilişkisini ortaya koyan söylence paralelinde Koyun Baba'nın Babadağ ve Makedonya'da yürütmüş olduğu faaliyet ve işaretler üzerinden aktarılabilir (Bodea, 1999: 112; Engin, 2014: 677). Koyun Baba'nın Karadeniz havzasında işleri takip edip yürüttüğü hat Babadağ'dan başlayan güzergâhla Makedonya'ya kadar uzanır ve Kalkandelen köylerine ulaşır. Bu münasebetle Koyun Baba'nın yine bu köylerden birisinde bir türbesi bulunmaktadır (İbrahimi, 1983: 13; Aruçı, 2011: 263; Engin, 2014: 581-582; Nuredini, 2000; Nuredini, 2003: 124-132; Ercan, 2006: 105-107).

Koyun Baba ve Seyit Ali adının aynı zamanda kullanımı üzerinde de durulması gereklidir. Bununla beraber Horasan menşeli bir göçten de söz edilmelidir. Bu iki husus birbirini tamamlayan marifet ve marifetin kaynağını gösteren parçalardır. Koyun Baba'nın ya da Seyit Ali'nin Horasan'dan geliyor oluşu, temsil ettiği bir marifet ya da irfan mektebinin olduğu ve bununla kalmayıp buradan da beslendiği anlamına gelmektedir. Birikimini elde ettiği hususları hayata geçirdiğinde de gerçek adıyla değil de yaptığı ve bir bakıma görünür kıldığı hususlar etrafında kendisinin kazandığı bir isim elde etmekte veya bu isim ona verilmektedir. Özellikle kendisine bağlı topluluklar ve faaliyet ya da güzergâhı içerisinde kendisiyle temas halinde olan hemen her şey ilgili erenin bu adı almasına katkı sunmaktadır. Olumlu veya olumsuz olması fark etmemektedir. Koyun Baba adı onun toplulukları dolaştırdığı ve eğittiği hususlar yani marifetiyle ilgilidir. Bir şekilde Koyun Baba'nın kendisinin adı, çoğu yerde kendi ifadesiyle Seyit Ali olarak aktarılmakta ve menakıpta da sıralama olarak aynı zamanda kullanılmaktadır. Fakat Seyit Ali adı şeklinde isminin anılmasına mukabil, bu isimlendirme karşısında kendisine yüklenen ya da yüklendiği görevleri itibarıyla Koyun Baba olarak anılmaktadır.

Bu isimlendirme usulü, Horasan ile ilgilidir ve burada onun Horasan'dan gelişini özellikle vurgulanmıştır. Bundan dolayı burada bir husus daha dile getirilmelidir ki Rum diyarına Horasan göçleri hangi vakte kadar devam etmiştir? Burada kast edilen marifetin taşınması en son ne zaman durmuştur? Ya da en azından Timur'un Rum'a yönelişi de bir bakıma Horasan'dan geliştire ve Timur'un getirdiği marifet ile bu ilk

göçlerle gelen taşıyıcılar arasında nasıl bir fark bulunmaktadır? Kısmen bu iki soru burada hangi konunun nasıl bir çerçevede tartışmaya açıldığının anlaşılmasına imkân sunabilir. Mesela Seyit Ali Sultan Menakıbı, Seyit Ali'nin Horasan'dan geldiğini aktarmaktadır. Fakat Seyit Ali'nin menakıbında Horasan vurgusu bulunmasına karşın Yıldırım Beyazıt ile aynı zamana denk düşmektedir. Seyit Ali'nin Yıldırım Beyazıt ile ilişkilendirilmesi, açıklığa kavuşturulmalıdır. Görünen o ki yapılan araştırmalar hem Seyit Ali'nin Horasan'dan gelişine dair bir izahları bulunmamakta hem de Yıldırım Beyazıt ile ilişkilendirme de zorlanmaktadır (Yıldırım, 2007; Yıldırım, 2008: 1-43; Yıldırım, 2010: 59-88; Yıldırım, 2010a: 153-190). Daha da ötesi Rum'a Yıldırım Beyazıt döneminde Horasan'dan irfan göçü bilinmemektedir. Öyleyse kırk kişi ile hareket eden Seyit Ali, Koyun Baba olarak Horasan'dan geldiğinde bu isimler iki şeye yani beden ve ruha işaret etmektedir. Beden ver ruhun birleşimine "beşer" bir bakıma muştu veya müjde anlamına gelen isimle adlandırılmasına neden olmuştur. Koyun Baba ve Seyit Ali ikisinden büyük bir haber, müjde ve muştu haberi gelmektedir. Koyun Baba olarak adlanan ilk Seyit Ali, daha sonraki neslinden ya da Seyit Ali veya Koyun Baba ekolü temsilcileriyle, gelişen yeni durum ve hadiselerle nüfus eden uygun zuhurlarla yeniden gelmiş ve toplulukları yeniden toparlamışlardır (Taşğın, 2012: 237-253). Bu konuda Kızıl Deli toplulukları arasında anlatılan ve okunan Baba İbrahim'e ait nefeste Seyit Ali Sultan'ın üç kardeş olduğu birisinin Bursa'da, Elmalı Dergâhı'nda ve Seyit Ali Sultan'ın ise Rumeli'ni fethedip Dimetoka Tanrı Dağına yerleştiğini aktarırken zuhur ettikleri anlatılmaktadır:

Gene İmam nesli zuhura geldi

Biri Elmalı'da Bursa'da kaldı

En küçük kardeşin Rumeli'n aldı

Dillerde söylenen Seyyid Ali'dir (Koç, 2011: 77-78; Kaya, 2002: 511-526).

Koyun Baba'nın Horasan'dan Bursa civarında Menemen'e ulaşması Menakıp'tan buraya aktarılmıştır. Lakin Koyun Baba'nın adı veya hatırasının günümüze dahi canlı bir şekilde ulaşması da üzerinde dikkatlice durulması ve takip edilmesi gereken bir konudur (Şahin, 2011: 155-180; Şahin, 2013: 81-135). Manisa-Bergama güzergâhında Menemen'e uğrayan Koyun Baba yani Seyit Ali Sultan'ın Tire'ye ulaşması yine buradaki izlerinden takip edilebilir (Armağan, 1994: 15-16) Bergama çevresinde yerleşik Çepni topluluklarının yıllık görgülerinin ardından yaptıkları cemlerinin

adı Koyun Baba Cemi'dir. Aynı şekilde Amuca kabilesinin semahlarından birisini adı da Koyun Baba Semahı'dır. Koyun Baba adı, bütün bu yönleriyle Rum'a yönelen ilk göçlerle gelmiş ve kendisini de bunun için Horasan'a refere etmiştir. Koyun Baba'nın Bursa'dan ayrıldığında yanında kırk koyun yani kırk ereni vardır ve bunların tamamının marifetini ikmal etmiştir. Seyit Ali Sultan'ın Menakıbı'na ilişkin yukarıda dile getirilen zorluklar arasında mesela Koyun Baba veya Seyit Ali'nin bu topluluklarla birlikte Sinop taraflarına gitmesi de aynı şekilde izaha muhtaçtır (Noyan, 1999: 13). Virani'ye ait bir nefeste Sinop ile ilgili kıta şöyledir:

Çekti tıgın şeceri şakketti seng-i mermeri

Söyleden oldur Fırat üstünde ibn-i mermeri

Var tavaf eyle Sinop'ta ol diküpdür menberi

Bu söze ikrar edenler oldular gamdan beri

Nur-u Ahmed, Hayder-i Kerrârımız Kızıl Deli

Kande baksak dembedem didarımız Kızıl Deli (Kavak, 2006: 38).

Bunun için Koyun Baba Menakıbı, Seyit Ali adıyla anılan ve Kaygusuz Baba Tekkesinden gelen nüshada anlatılan tarihe yakın olması hatta olaylar dizisi ve değişlerdeki kimi konuların çağrıştırdığı anlamlar da dâhil Seyit Ali Sultan'ın neden bu kadar geniş bir coğrafyada anıldığını da açıklamaya yeterli olacaktır. Aksi hâlde hiçbir şey söylemeden sayfalarca yazı yazarak Seyit Ali Sultan bibliyografyasını çoğaltmak, belirsiz bırakılan bu hususun izahında herhangi bir katkı sağlamış olmayacaktır. Sadece Seyit Ali Sultan adıyla kaleme alanın çalışmaları yeni bir kargaşaya neden oluyor ve Horasan, Rum ve Balkanlar arasındaki ilişkiyi de belirsizleştiriyor.

Sarı Saltuk ve Seyit Ali Sultan diğer adıyla Kızıl Deli Sultan Dergâhı'nın Balkanlara ulaşması, burada yürüttükleri faaliyetler hakkında her ikisinin menakıpları üzerinden takip edilebilmektedir (Beldiceanu Steinher, 1999: 50-72). Türkiye Selçuklu Devleti zamanında ve Osmanlı Beyliği daha kurulmadan Sarı Saltuk gibi erenlerin Balkanlara ulaştığı bilinmektedir (Kayapınar, 2002: 810-819). Türkiye Selçuklularının iç kargaşaları, Bizans'la sürdürülen siyasi ilişkiler ve ardından gelen Moğol İstilası, Balkanlara ulaşmayı ve burada yerleşmeyi sağlamış görünmektedir. Aynı zamanda Balkanlarda özellikle Bulgar krallarının bulunduğu coğrafyada Kuman ve Kıpçak Türklerinin devleti yönetiyor oluşları bu yerleşimi kolaylaştırdığı da söylenebilir (Alagöz, 2007: 173-179).

Bu çerçevede Koyun Baba Menakıbında aktarılan Ali Koç Baba'nın önce Tuna boyunda Vidin Kalesine yerleşmesi de ilk dönem yerleşimiyle ilgili olmalıdır. Koyun Baba'nın da aynı dönemde burada olduğu söylenebilir ve Seyit Ali Sultan ile isim benzerliği bir nebze olsun konuyu aydınlatmaya yetmeye bilir. Fakat çağrışımı dahi konunun birkaç adım daha geriden bakılmasına sunduğu imkân açısından yeterli olabilir. Yani Koyun Baba'nın adı Seyit Ali, halifesi Ali Koç ve her ikisinin de ilk dönemde yerleştiklerini metinden anlamaktayız. Çünkü Osmanlı Devletinin Balkan fütuhatında Niğbolu'da savaşıyor, şehit olan ve türbesi halen Niğbolu'da bulunan Ali Koç Baba bu halkadan birisidir (Yalçın – Yılmaz, 2004: 13-31; Kökel, 2004: 69-87). Aynı şekilde Yablanova Alvanlar'da bulunan Ali Koç Baba ailesi de yine bu halkanın devamıdır. Ali Koç Babaları Seyit Ali Sultan'dan el aldıkları hatta soy olarak dahi Seyit Ali'nin oğlu olduğunu dahi söylemektedirler (Engin, 2004: 33-67; Özüdoğru, 2007: 125-136; Alexsiyev, 2004: 103-101). Günümüzde de bu aile Bulgaristan ve Türkiye'de farklı yerlere göçlerle dağılmış aile üyeleriyle Ali Koç Baba ve bağlı toplulukları temsil etmeyi sürdürmektedir (Marangoz, 2005: 145-157; Yılmaz ve Kökel, 2005: 125-136; Kökel, 2007: 12-13; Kökel, 2007: 117-123).

Yukarıdaki paragraftan geriye doğru tekrar hareket edilecek olursa Türkiye Selçukluları, Büyük Selçuklular, Horasan, Abbasiler, Türkistan'a ve son olarak Türklerin Müslüman olmalarından itibaren başlayan sürece ulaşabiliriz. Abbasilerin Türkistan bölgesine hâkim olup ticaret yollarının güvenliğinin iç kargaşanın giderilmesiyle sağlandığı yeni bir dönemi beraberinde getirdi. Böylece uygulanan askeri ve siyasi program dâhilinde Türkistan'dan Horasan'a kadar olan bölümde çok geniş bir coğrafyada güvenliğin sağlanıp gidişatın kontrol altına alındığı bir dönem başladı. Takip edilen bu politikalar dâhilinde Türkler arasında Müslümanların giderek sayılarının artması Türkler arasında teşekkül eden yeni siyasi organizasyon ve programlarını da belirledi. Abbasi Devleti, bu gelişmeleri yine iç dinamikleri de göz önünde tutarak yeniden düzenledi ve bunun ardından göçerlerin göç güzergâhı da yeniden düzenlenip yeni bir alana yönlendirildi.

Bu çerçeve Türklerin göç edip Rum'a ulaştıklarında hareket etme gerekçeleri, bu gerekçeleri düzenleyen, takip eden, kontrol eden, aksaklıkları güncelleyen bir iradenin varlığından da söz edilmelidir. Göç organizasyonu ciddi bir bağlantı ve ilişkiyi beraberinde getirmekte ve diğer yandan bir program dâhilinde hareket eden toplulukların sosyal, dini, düşünsel ve mekân olarak da hazır olmaları hareketi kolaylaştırdı.

Buna göre Rum'a yerleşenlerin merkezi otorite ile kurulu ilişkileri belirli ve taraflarca bilinen esaslar üzerinden yürütüldü. Mesela Osmanlı Beyliğini yani Er Tuğrul Bey'in göç yolları, yerleştikleri yerler ve en son olarak Söğüt taraflarına iskân olmaları üzerinden bile değerlendirilecek olsa konunun burada tartışmaya açılan kısmında yeterli olacaktır. Kaldı ki Ede Bali, Hacı Bektaş, Baba İlyas ve Dede Garkın arasındaki mürşit, pir ve talip toplulukları şeklindeki diziyi anlaşılır da kılabilir. Bu durum Er Tuğrul Bey ve Ede Bali arasındaki ilişki ve bunun bağlantı noktalarını, yine hangi program ve esaslar üzerinden hareket ettikleri de büyük ölçüde anlaşılabilir³.

Koyun Baba Menakıbı ve Nüshaları

Koyun Baba Menakıbının birden fazla nüshası bulunmaktadır. Önemli ölçüde eldeki nüshalar dikkate alınarak yapılmış çalışmalar kütüphanelerde yer alan nüshalar üzerinden yapılmıştır. Özellikle yaygın ve tekrarlarla yayınlanan çalışma Çorum il halk kütüphanesinde bulunan yazmadır. Bu eser bitirme tezi, kitap ve gazete de seri olarak yapılan çalışmalarla yayınlanmıştır (Aşkar, 2001: 178-179).

Bu çalışmada ele alınan ve çalışmanın sonuna Latin harflerine aktarılmış ve orijinal nüshası konan eser Millî Kütüphane Yazmaları arasında yer almaktadır. Yazmanın Millî Kütüphanede **06 Mil Yz A 2864/2** numarada bulunan eser bu çalışmada esas alındı. Daha önce bu eser üzerinde bir çalışma yapılmamış ve ilim âlemine de tanıtılmamıştı.

M. Sabri Koz özel koleksiyonu ve Hitit Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Kütüphanesindeki iki nüshadan birisi de dâhil görülmeydi. Bunun dışında diğer bütün nüshalar görüldü, incelendi ve bu nüshalar hakkında burada değerlendirme yapıldı. Özellikle mensur metin üzerinde yapılan yorumlarda manzum nüshalardan istifade edildi.

³ “Hacı Bektaş şol sebebden hiç

Göze almadı tac-ı sultanı

Edebalı vü bundağı huddam

Gördiler Hacı'dan bu seyranı”

Menakıbu'l-Kudsiye'deki 1994 – 1995 nolu beyitlerde yer alan bu ifade Hacı Bektaş, Ede Bali, Baba İlyas, Dede Garkın arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Elvan Çelebi, Menakıbu'l-Kudsiyye fi Menasibi'l-Ünsiyye, Hazırlayanlar İsmail E. Erünsal Ahmet Yaşar Ocak, 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s. 268-269. Aynı şekilde Hacı Bektaş'ın Baba İlyas olduğunu Eflaki de kaydetmektedir. Ahmet Eflâki, Âriflerin Menkıbeleri, I, Çeviren Tahsin Yazıcı, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1995, s. 597-600.

Osmancıklı şairlerden Kadri tarafından mensur nüsha nazma aktarılmış. Dolayısıyla elde dolaşan ve üzerinde çalışma yapılan nüsha da Kadri'nin istinsahı, inşası ve manzum eseridir (Yavuz, 1991: 275-283)⁴. Bu çalışmanın çeşitli yerlerinde ifade edildiği gibi Kadri'nin manzum hâle getirdiği nüsha mensur nüshaya göre daha fazla yaygın hale gelmiştir. Hatta Kadri'nin manzuma çektiği nüsha mensur nüshaya göre bir bakıma konu ve çeşitliliği de dâhil tamamlanmış bir metin izlenimi vermektedir. Oysa mensur nüsha daha sonraki eklemelerle devam etmiş gibi durmaktadır. Diğer yandan Kadri'nin nüshasında Bursa civarındaki Menemen taraflarında Koyun Baba'nın faaliyetlerine ilişkin daha ayrıntılı bilgi verilmektedir. Hâlbuki mensur nüshada Bursa civarındaki Menemen kısmına ilişkin daha mahdut ve kısa bilgilerle yetinilmiştir.

Mevcut nüshaların künyeleri ise şöyledir:

Paşalı oğlu Abdulkadir b. Ahmet b. Hüseyin, *Manzûme-i Menâkıb-ı Koyun Baba*, **19 Hk 1217**, Türkçe, 1225 (1809), 40 varak, 13 satır ve Nesih - Talik.

Velâyet-nâme-i Koyun Baba, **06 Mil Yz A 3038**, Türkçe, 20 Varak 9 Satır, Rik'a.

Velâyet-nâme-i Koyun Baba, **06 Mil Yz. A 2864/2**, Türkçe, 151b-169b, 15 Satır, Nesih.

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Merkezi Kütüphanesi, "**B47 Koyun Baba Velayetnamesi**" kaydıyla yer almaktadır.

Hitit Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Merkezi Kütüphanesinde farklı iki nüsha bulunmaktadır (Eğri, 2008: 1095-1096). Her iki nüshada Amasya Merzifon Karatepe Köyü ve Gümüşhacıköy Sarayözü Köyünden gelen Koyun Baba Menakıbı nüshalarından Araştırma Merkezinde yer alan birer dijital kopyaları bulunmaktadır⁵. Bu nüshalardan bir tanesini görme imkânı bulduk ve maalesef ikinci nüshayı göremedik.

⁴ Kadri hakkında bu bilgiyi veren Abdullah Yavuz, Çorum Kütüphanesinde bir yazma nüshanın bulunduğunu, edebiyatçılar için ilgi çekici bir eser olmasına karşın kimsenin çalışmadığını, yakında kendisinin bunu yayınlayacağını belirtmektedir.

⁵ Hitit Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Osman Eğri Beyefendi kütüphanede bulunan iki nüshadan bir tanesini gönderme lütfunda bulundu, kendisine minnettarım.

İstanbul Üniversitesi **Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler 62-230 Yer Numarası**, 34 sayfa 21 cm, 1930 yılı bilgisiyle yer almaktadır⁶. Eserin bize ulaşan nüshasına göre manzum olduğunu da bu bilgilere ekleyelim.

Yukarıda verilen Koyun Baba Menakıbı nüshalarının dışında şahsi kütüphanelerde yer alan Koyun Baba Menakıbı da bulunmaktadır. Muzaffer Doğanbaş'ın kişisel kütüphanesinde mensur bir nüsha bulunmaktadır. Muzaffer Doğanbaş ilgili nüshanın bir kopyasını göndermiş ve bu çalışma boyunca da Doğanbaş'ın gönderdiği bu nüshadan istifade edilmiştir (Doğanbaş, 2007: 163) ve daha sonra bu nüsha Doğanbaş tarafından yayınlanmıştır (Doğanbaş, 2015). Bunun dışında görüp istifade edemediğimiz nüshalardan bir tanesi de M. Sabri Koz'un şahsi kütüphanesindeki manzum nüshasıdır (Koz, 1999: 69-75).

Koyun Baba Menakıbı nüshaları arasında yayınlananlar veya üzerinde çalışma yapılanlar ise şöyledir:

Paşalı oğlu Abdulkadir b. Ahmet b. Hüseyin, *Manzûme-i Menâkıb-ı Koyun Baba*, **19 Hk 1217**, Türkçe, 1225 (1809), 40 varak, 13 satır ve Nesih – Talik olan eser, Harun Bayraktutan, *Koyun Baba Menakıbı*, (Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı, Lisans Tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sezikli), Çorum: 1999, tarafından çalışma yapılmış. Aynı nüsha daha sonra Mahmut Selim Gürsel, *Koyun Baba Menakıbı*, Çorum: Gürsel Yayınları, 2004 yılında yayınlanmıştır.

Velâyet-nâme-i Koyun Baba, **06 Mil Yz A 3038**, Türkçe, 20 Varak 9 Satır, Rik'a olan eser:

Aynur Alıcı (1999). *Bir Koyun Baba Menâkıbnâmesi ve Sözlü Kültürden Derlenmiş Menkıbeler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, (**Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Kültürü Anabilim Dalı, Lisans Tezi, Danışman Doç. Dr. Özkul Çobanoğlu**), Ankara.

Zeki Gürel (2002). *Koyun Baba, Hacı Bektâş Velî Halifelerinden Koyun Babanın Hayatı, Öğretileri ve Menâkıbnâmeleri*, Ankara: Yörtürk Vakfı Yayınları.

M. Şakir Çıplak (2001). *Osmancık'ta Erenler Durağı Koyun Baba*, İstanbul: Horasan Yayınları.

⁶ Doç. Dr. Ömer İshakoğlu Edebiyat Fakültesi Kütüphanesinde Nadir Eserler arasında yer alan Koyun Baba Menakıbının incelemek üzere ilk halini gönderdi. Doç. Dr. Yusuf Adıgüzel ise kütüphane kaydının tamamını gönderdi. Her iki bilim adamına da minnet borçluyum.

Mahmut Selim Gürsel (2004). *Koyun Baba Menakıbı*, Çorum: Gürsel Yayınları

Muzaffer Doğanbaş (2015). *Koyun Baba Velâyetnamesi*, İstanbul: Dört Kapı Yayınevi.

Koyun Baba Menakıbı'nın Yorumu

Göçerlerin anlam dünyası ve Müslümanlığın sunduğu imkânlar dâhilinde kullanılan mecazi anlam ve istifade edilen dilin burada nasıl bir işleve sahip olduğu da rahatlıkla anlaşılabilir. Bu konu Koyun Baba'nın adı, faaliyetleri ve çevresi etrafında düşünüldüğü takdirde Hazreti Âdem ile başlatılan nübüvvet hattının Hazreti Muhammet ile son bulduğu yerde “çoban, koyun gütmek” yani Koyun Baba geleneğine kaynaklık etmektedir. Bu bakımdan da Koyun Baba olduğuna göre göçerin dünyasını bir bütün olarak tamamlamak gerekir ve Çoban Baba, Koç Baba, Kuzu Can, Köpek ve bütün bunların hareket ettikleri bir mekân yani bol su ve otlaklardan da söz edebiliriz. Yani Koyun Baba tek başına düşünüldüğünde Çoban ve Koyunlar anlaşılabilir ve böylece de değerlendirilebilir. Bu durum bir parçanın ikiye ayrılması anlamına gelir ve Koyun ile Çoban arasında gidip gelen bir anlatım ile yetinildiği düşünülebilir. Oysa göçerin dünyasında deve, sığır, koyun, keçi, çoban, köpek, su ve otlak bir bütün olarak takip edilmeyi gerektirmektedir. Bu zahiri gerçekliğin mecaza dönüştüğünü dikkatten kaçırmamak gerekir. Zahirin batın olarak dil üzerinden dönüşen metaforun anlam olarak takibinin kaçırılmaması konunun da anlaşılmasına imkân sunmaktadır. Nihayetinde halk kültürü ve geleneği içerisinde Çoban Baba motifi yaygın olarak kullanılmaktadır. Daha da ötesi Çoban Baba ile Hızır arasında da bağlantı da kurulmaktadır. Bütün bunlar parçaları bir araya getirmeyi ve burada kullanılan dilin anlam çerçevesine yaklaşmayı gerektirmektedir. Koyun Baba Menakıbı da böyle bir metin olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışma da tam anlamıyla bu gerçekleştirilememiş olsa da yine de bu hususa dikkat çekmiş olundu.

Göçerlerin Türkistan, Horasan ve Rum güzergâhında uçsuz bucaksız çöl ve topraklarda öncelikle bir program dâhilinde ya da giderek gelişen ve bir şekilde kendisini ikmal etmenin fırsatını kaçırmayan programcıdan söz edilmelidir. Bu programın hayata geçirilmesi ve burada kullanılan araçların da aynı şekilde metni yazan tarafından oluşturulmakta veya dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla Çoban, koyun, keçi, deve, köpek, su ve otlak arasında bir bütünü oluşturmaları hasebiyle mesafe bulunmamaktadır. Her biri diğerinin yerine kullanılmakta ve birbirini tamamlayan unsurlardan bir

tanesi olmaktadır. Bu parçaların yol içerisinde birer erkânı bulunmakta ve bu erkân etrafında görevleri verilmekte veya görevlerini yürütmektedir.

Son gelinen noktadan itibaren konun aktarımına devam edilecek olursa Türkiye Selçuklularının etkili bir şekilde Rum'a yerleştiklerini anlayabiliriz. Hatta bu göç dalgalarının dahi birinden diğerine birikerek devam etmesini de pekâlâ kavramak mümkün olacaktır. Yani bir önceki gelenlerin de bir program dâhilinde geldiği dikkate alınacak olursa bir sonraki göç dalgasıyla gelenlerin buna eklendiği, eksikleri giderip tamamlama yoluna gittikleri ve anlam dünyalarını yeniden güncelleyip zenginleştirdikleri de görülebilir. Menakıp metinleri yukarıda aktarılan bu hususları parçalar halinde anlatmakta veya aktarmaktadır. Bu kısa çerçeveden yola çıkarak Hacı Bektaş Velayetnamesine bakılsa konu daha rahat görülebilir. Nihayetinde Koyun Baba Menakıbı da böyle bir metin olduğu düşüncesiyle bu çalışmanın konusu kılınmıştır.

Koyun Baba göçerlerin dünyasındaki parçalardan bir tanesini hatırlatırken diğer parçaları ihmal ettiği veya dikkate almadığı anlamına gelmemektedir. Bilakis karşılaşılan olayların gerektirdiği çözüme uygun olarak parçalardan her birinin bütünü oluşturmada aldıkları vaziyet veya rolleri etrafında yeniden takip şekillenmektedir. Buna göre Koyun Baba, aynı zamanda Çoban Baba'dır. Koyun Baba'nın yürüttüğü faaliyetlere bakılacak olursa talip toplulukları veya sağa sola dağılan bir şekilde merkezden kopan ve bir yere yerleşmekte sıkıntılar yaşayan toplulukları toparladığı ve onları yeni baştan organize edip düzenlediği ve bir programa dâhil ettiği söylenebilir. Şaşkınlığın düşünsel, ruhsal ve toplumsal oluşu bir bakıma insanın hayatın akışından geri kalması karşısında yeniden yörüngesine çekmesine ya da içtiği su ve otladığı meraya döndürmesinden dolayı Koyun Baba olarak adlanmasına neden olmaktadır. Kaldı ki Koyun Baba Menakıbında, Koyun Baba üzerine izlenimler aktarılırken bizzat kendiyle bağlantıya geçtiği veya geçen kişi veya topluluklar tarafından Çobanlık yaptığı fakat gerçek bir Eren olduğu birçok yerde farklı bağlamlarda aktarılıp vurgulanmaktadır. Bu durum Koyun Baba'nın ihtiyaç duyulan nokta veya hususlarda geliştirdiği ya da üzerinde çevresinde mutabık kalınmış çözümü sunmaktadır. Ya da Koyun Baba, mürşit veya program gereği üzerine düşeni yapmaktadır.

Koyun Baba Menakıbı, Koyun Baba'nın Horasan'dan yola çıkışı, Necef, Kerbela, Mekke ve Medine yolculukları hakkında sadece Hazreti Muhammet ve Hazreti Ali ile ilişkisini aktarır. Aynı zamanda ehlibeyt olması Hazreti Fatıma ve Hazreti Hüseyin ile gelen silsileyi de İmam Rıza ile tamamlar. Bunun ardından Rum'un irşat-

dına yönelir ve ilk olarak da Bursa'ya yerleşir. Buraya kadar olan hususlar Koyun Baba'nın Horasan'da içerisinde bulunduğu program, erkân ve yolun esaslarını kazandığı yer olarak aktarılmaktadır. Bu esasların Rum'da ortaya çıkan boyutunu Menakıp metni aktarmaktadır. Fakat Horasan'da kazanılan bilgi, düşünce ve erkândan yola çıkarak Rum'da nasıl hareket ettikleri hususu bir bakıma dikkatten kaçmaktadır. Ya da Rum'a geldi ve burada birçok topluluk, din, kültür ve irfan ile karışarak devam ettiği üzerinde durulmakta ve bu güçlü bir şekilde tedavülde tutulup cari kılınmaktadır. Doğrusu Koyun Baba Menakıbı, Rum diyarına gelen talip toplulukları birlikte yerleşme faaliyetlerine girişiler. Karşılaştıkları ve karıştıkları sorunlar, hangi esaslar etrafında çözüme kavuşturuldu ve hangi çerçeve etrafında sosyal, siyasi, askeri, dini ve kültürel faaliyetler yürüttüler. Doğrusu süreç içerisinde Rum'da iç içe geçmiş bir topluluk olduğu, ciddi bir karışımın meydana geldiği, Türklerin Rum'da birçok alanda değişime uğradıkları üzerinde durulmaktadır. Bu durum Selçuklu ve Osmanlı siyasi, idari ve hukuka dair değerlendirmeler bir diğer deyişle müesseseler üzerinden bu tesirin vuku bulduğu vurgulandı. Lakin Koyun Baba etrafında konuyu topluluklar ve onlarla beraber hareket eden ehlibeyt soyundan mürşit ve pirlerin günümüze kadar ulaşan yerleşim yerlerine dahi bakılacak olursa bu hususun böyle olmadığı ve halen de Oğuz olanlar özellikle kendilerini muhafaza etmişlerdir. Yani farklı topluluklar arasında bulunmakla beraber aynı zamanda bu topluluklara da ehlibeyt yolunun öğretisini aktardıkları, bu kesimlerden kişileri dâhil etmesiyle beraber kendilerini korudukları görülmektedir. Özellikle mürşit ve pirlere ehlibeyt soyundan gelenler üzerinden daha rahatlıkla anlaşılabilir.

Koyun Baba Menakıbı üzerinden yukarıda aktarılan hususun devamı Koyun Baba'nın Bursa'dan itibaren başlayan faaliyetleriyle hangi mekânda, hangi kişiler ve olaylara muhatap olduğu üzerinden Rum'da ne kadar değiştiğini görmeyi kolaylaştırabilir. Birçok yerleşim yeri, şahıslar ve olaylar üzerinden bir zihniyeti, anlayışı, öğretiyi, ilişki biçimini ve kurguyu sorgulayarak giden Koyun Baba, aynı zaman kendi doğrusunu da göstermektedir. Koyun Baba, eksiklik ve aksaklıkları kendi etrafında aktarmakta ve düzeltmektedir. Koyun Baba'nın hadiselerle müdahalesi ve anlayışa yönelik sorgusuna muhatapları da olumlu cevap vermektedir. Yani kendi düşünce, anlayış ve erkânlarına yönelik getirilen eleştiri karşısında Koyun Baba ile karşılan kesimler bir şekilde onun öğreticiliği karşısında kendilerini toparlamaktadırlar. Bütün bunlardan sonra Koyun Baba, faaliyetlerini yürütmüş olduğu bütün alanlarda düzen, tertip ve tazelenme sağlamaktadır. Koyun Baba'nın bu hali benzeri diğer bütün

menakıplar da aktarılmakta ve olayların seyri, gelişimi ve neticesi de böyle müspet olmaktadır. Ehlibeyt soyundan gelen kişilerin kurumsal ve siyasi bir organizasyona doğrudan dâhil olmadıkları faaliyetlerinde insan, evren ve yaratıcı değeri üzerinden bir öğreti ve erkân çerçevesinde oluşlarına yani gelişmelere karşı zuhur etmeleri denilmektedir. Zuhur, karşılaşılan sorunlara çözüm üretip toplumsal kargaşa, keşmekeş, emniyetsizlik, garip, kimsesiz, yetim ve miskin olma halini düzenlemek anlamı taşımaktadır. İşte bu temel prensibin referansı Hazreti Âdem'den Hazreti Muhammet'e kadar öğretinin kendisi ve elstibezminde verilen ikrar söz ve kelimadır.

Koyun Baba olarak adlandırmanın iktidar ve yazı ya da iktidar ve ilim üzerinden kurgusuna ters oluşu Alevilik hakkındaki belirsizliğin sürekliliğini sağlamaktadır. Tasavvuf ve tarikatlar üzerine yerleşik ve kabul edilmiş bir sistematik kurulmuş ve bunun üzerinden devam etmektedir. Bunun için de Türklerin Türkistan, Horasan ve Rum hattında takip ettikleri yol ve erkân bir şekilde iktidarın ilim ve yazısıyla farklı yere tekabül etmektedir. Doğal olarak giderek iktidarın bu zihin dünyası, anlayış veya bilgiyi daha fazla kamuya hâkim kılması bir şekilde Türklere has veya ait bu irfan anlayışını da bir kenara itmiştir. Daha da ötesi Alevi zaviye, tekke veya erenleri adına o kadar çok fazla yerleşim yerinde mekân bulunmakta ve bu mekânlar da neredeyse birbirinden farklı şahıslar adına kurulmuştur. Yani Kalenderi, Haydari, Nakşi, Ruffai gibi bir adlandırmanın altında bir kol veya bu adlandırma içerisinde bir tekke de mürşit veya pir dizgi ve kurgusuna uyarlamakta zorlanılmaktadır. Buradan bir tanım, kavram, adlandırma, yol ve erkân oluşturulmuş ve iktidar da buna geliştirmiş olsaydı bu belirsiz alan büyük oranda giderilmiş olurdu. Lakin iktidar farklı bir bilgi dünyasına ve onun ilişki biçimine yöneldiği için bu husus da dikkatten kaçmış ve hatta iktidar giderek kendisi için bir tehdit ve tehlike olarak görmüş ve buna göre de muamele etmiştir.

Günümüze kadar ulaşan ve yaygın bir şekilde faaliyet yürüten tarikatların kuruluş dönemi de Türklerin kendilerine has marifet ve hakikat meselelerini ele sistemleştirdikleri döneme rastlar. Bir bakıma tarikatların kurumsallaştığı dönemle aynı zamanda veya bir adım önce kendisini gösteremeye başlamıştır. Silsile içerisinde bulunan kişilerin içerisinde yaşadıkları toplumun sorunlarına nüfuz etme biçimine bağlı olarak geliştirdikleri erkân doğrultusunda Türkistan ve Horasan adıyla marifet mektepleri oluşmuş. Bu durum sosyal hayat içerisinde yer alan hemen bütün unsurları merkezine almış ve bunlara ilişkin program ortaya koymuştur. Böylece tarikatların

ortaya çıktığı yörelerde karşılaştıkların aynı meselelere yöneldikleri ama birbirlerinden farklı usul ve erkânla konuları takip ettikleri rahatlıkla görülmeye başlamıştır. Lakin Türkler arasındaki pirlar, Türklerin boy teşkilatı etrafında ve göçerlerin kurallarına uygun bir programla yayıldılar. Öncelikle teorik, kavramsal, usul, erkân ile bütün toplumun kendisini içerisinde bulduğu bir sistem geliştirdiler. Bu geliştirilen sistem, bugün bilinen tarikatların erkânından farklıydı. Bundan dolayı da Alevilik, diğer tarikatlara bakılarak anlatılmak ve açıklanmak istersen daha da karmaşık hale getirilerek esasen konuyu aktarmaya çalışanların kendi kafa karışıklıkları ve huzursuzlukları derinleşmektedir. Çünkü varoluşsal olarak insanı tehdit eden bir numaralı husus belirsizliktir. Alevilik hakkında bıraktıkları belirsiz noktalar yani boşluklar, öncelikle kendi varlık alanlarını tehdit etmekte ve güvensizliğe sürüklemektedir. Bir şekilde iktidarın merkeze aldığı tarikatlar, Aleviliğin anlaşılma ve açıklanması için yeterli değildir. Bektaşî Tekkelerini kapatıp yerlerine diğer tarikat mensuplarını yerleştirmek, konuyu çözmek değil daha karışık hale getirmekte ve bu işi yapanların kendi varlık alanına savaş açmaları anlamına gelmektedir.

Ehlibeytin yaşayışı üzerine devam eden öğretisi, Hazreti Peygamberin getirdiği dinin topluluklar arasında onun örneğinde nasıl sürdürüldüyse yine aynı şekilde gündelik hayatın içerisinde her türlü konu ve sorun etrafında kendisini var kılan bir programa sahiptir. Bunun için de sadece tekke ve zikir halkası ya da şeyhin yanında değil bizatihi bunların olmadığı yerde marifet uymayı aktarmayı amaçlamaktadır. Böylece marifete göre hareket etmek isteyen mutlaka tarikata girer de herkesin bildiğini bilir ve ardından da bilinenler üzerinden marifete yol almaya gayret eder. Bunun için de haftalık zikrin ve duanın kendisi, geride kalan haftanın provasıdır. Esas hayat zikrin dışında ve cemin dışında kalan vakitte gerçekleşir. İşte Türkistan ve Horasan programı bireyi içerisinde bulunduğu toplumun bir bütünlüğü içerisinde bütün zamanını ikrarı üzerinde duran adama dönüştürmesi iddiasıdır. Bunun için de dil, anlam, ahlak, davranış ve birliktelik ile çok geniş coğrafyada zaviye ve tekkeler işlemiş ve ıssız ova, vadi ve dağ başları yerleşim haline dönüşmüştür. Her şeye rağmen bu insanlar buldukları yerleri terk etmemiş ve türbelerinden de vazgeçmemiştir.

Koyun Baba Menakıbı etrafında genel hatlarıyla söylenecek hususlardan bir tanesi Koyun Baba'nın Horasan'dan geliyor oluşudur. Bir şekilde menakıplamelerde ele alınan bu kişilerin Horasan referansı oluşu, birlikte hareket ettikleri topluluklar ve onların göçleri hakkında dikkati Horasan'a çekmektedir. Bu aynı zamanda Horasan

diye adlanan bölgenin sosyal, askeri, kültürel, dini ve irfanını da buraya taşıdıkları anlamına gelmektedir. Hem göçlerin Rum'a yönelişi hem de Rum'da göçerlerin yerleşim düzenlerinin sağlanması hususu da bir şekilde bu metinler içerisinde yer almaktadır.

Bu çerçevede Koyun Baba'nın Horasan'dan yolculuğunun Bursa'ya olması dikkat çekicidir. Ayrıca Bursa'da kaldığı süre zarfında karşılaştığı Abdullah ve Mustafa Faki isimindeki kişiler ile kendi etrafıyla birlikte yürüttüğü faaliyetler de yine Menakıpta aktarılmaktadır. Aynı şekilde Koyun Baba'nın Bursa'dan Menemen'e buradan Derbent'e ulaşıp İnegöl Dağındaki faaliyetlerinin yoğunluğu giderek artıp tamamlanmaktadır.

Bu seyahatin ikinci kısmı Osmançık'ta devam etmektedir. Her iki bölgedeki yer adları ve şahıslar arasındaki benzerlikler de yine dikkat çekicidir. Birden şahsın ve yerin adının aynı şekilde Bursa sonrası Osmançık'ta devam ettirildiği bir bakıma Osmançık'a da taşındığını söylemek mümkündür. Bunlar arasında Selim Baba, Mahmut Baba'yı örnek olarak vermek yeterlidir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus da Koyun Baba'nın Bursa ve çevresindeki göstermiş olduğu kerametlerin ya da yürüttüğü faaliyetlerin Osmançık ve çevresinde de yürüttüğü görülmektedir.

Koyun Baba Horasan'dan yola çıkmış ve Rum'a ulaşmıştır.

Koyun Baba'nın Horasan sonrasında Bursa'ya gelmesi, burada karşılaştığı kişilerle ilişkileri ve diyalogları da yine bu konuda ciddi ipuçları sunmaktadır.

Koyun Baba'nın göç etmesindeki faktörün Hazreti Muhammet ve Hazreti Ali tarafından sağlandığını da yine metinden takip etmek mümkündür.

Aynı zamanda Hazreti Muhammet ve Hazreti Ali'nin kabirlerini ziyaret etmesi hatta türbeler etrafında bulunan birçok kişiyle görüşmüş olması da onun programı dâhilinde yer almaktadır.

Koyun Baba'nın kendi mürşidini ve halkasını doğrudan Hazreti Muhammet'e ve Hazreti Ali'ye ulaştırması irfanın bir gereği olarak aktarılmaktadır.

Koyun Baba'nın ehlibeyt olduğu ve soy olarak geldiği İmamlarla kurulan ilişkinin önemi de kendisine bağlı toplulukların ehlibeyt ile bağlantısının görülmesini sağlamaktadır.

Bu metinler de etkili olan hususlar arasında türbe ve ziyaret yerlerinin bulunuyor oluşudur.

Menakıp sahibi kişilerin merak edilen sosyal yapılanma ve teşkilatlanmalarında kurdukları zaviye ve tekkelerin işleyiştir. Zaviye ve tekke üzerinden kendisine bağlıları arasında kurduğu bağlantının hangi esaslar üzerinde şekillendiği konusu kimi ipuçlarına rağmen halen gizemini korumaktadır. Burada Barkan'ın tespit ettiği önemli bağlantılar ile alan araştırmalarından elde edilen bilgiler bir araya getirildiği takdirde bu gizemin giderilmesi bir yana konunun izahı için görüşler serdetme ve bu husus etrafında bazı konuları vuzuha kavuşturma ve dillendirme gücü de mümkün olacaktır (Barkan, 1942: 279-386).

Tekke ve zaviyelerin işleyişinin Selçuklu ve Osmanlı Devleti dönemindeki dönemsel uygulama farklılıkları üzerinde durulmalıdır. Bir şekilde Selçuklu sonrası ortaya çıkan Beylikler dönemi de dâhil tekke ve zaviyelerinin gelir kaynakları hakkında gerçekleşen uygulamalar bir bütün ve homojen olarak telakki edilmektedir. Doğrusu bu hususta yetkin bir çalışma, bu zaviyeden yapılmalıdır. Çünkü Osmanlı Devletinin yönetimine gelen Padişahların tahrirleri yeni baştan yaptırılmaları bir şekilde emaneti elinde tutan ve dağıtan olarak ihtiyaca binaen tekke ve zaviyelerin gelirlerinde değişiklik yapmaktadır (İnalçık, 2000: 131-132).

Zaviye ve tekke kurucu ve yürütücü kişiler adlarının sosyal ad olmaları münasebetiyle birden fazla yerde aynı adla yer almışlardır. Bu durum makam adlandırmasıyla konuyu açıklamaya çalışmayı sağlarken diğer yandan benzeri farklı toplulukları izah etmede kifayetsiz kalmaktadır. Bu münasebetle mesela Koyun Baba adlandırmasının mecazi bir adlandırma olduğu ve burada kendisinden söz edilen Koyun Baba'nın anne baba adının Seyit Ali olduğu belirliyen adı geçen Koyun Baba adlandırmasının konunun anlaşılması için yeterli olmadığı ve bu konuda kendi içinden geliştirilebilecek bir izahla olacağı da yine anlaşılabilir. O takdirde Koyun Baba adlandırmasının bir anlamda tarikat ve marifet yolunda giden topluluk ve mürşitler için geçerliliğini uzun süre sürdürmüş adlandırma olduğu ve bununla kast edilen anlamın zahiri değil de batini bir mertebeye karşılık geldiğinin dikkat edilmemesi ve nazardan uzak tutulması nedeniyle Koyun Baba adının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Buradan hareketle Koyun Baba, seyri suluküne dâhil olup kendi aile ve bağlı topluluklara hizmet gören kişiler de aynı adla anıldıkları, farklı yerlerde zaviye, tekke ve türbelerinin bulunmasının buna bağlı ve ilintili olduğunu söylemek mümkündür. Netice itibarıyla Koyun

Baba adı, marifette ve hakikatte kazanılan bir mertebenin adıdır ve bu programı takip eden kişilerin kendilerini bu adla andıkları ya da kendilerini veya düşüncelerini böyle sundukları anlaşılmaktadır. Doğal olarak Koyun Baba ekolünden gelenlerin bireysel ya da kendi öz adları bir başka isimdir ki burada da görüldüğü üzere Koyun Baba'nın adı Seyit Ali'dir.

Koyun Baba, sosyal ve marifet adı olduğuna göre adı geçen tanım içerisinde aynı ailenin birden fazla bireyinin bulunması ve hizmet yürütmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Aile bireylerinin sayısının fazlalığı, aileye bağlı talip topluluklarının geniş ve dağınık yer ve bölgelerde yerleşik oluşlarıyla rahatlıkla takip edilmiş ve ilişkiler muhafaza edilmiştir. Yani bir aile ve onun bir çocuğu şeklinde değil, bilakis aile bireyleri fazla ve hizmeti yürütecekler de belirlidir. Diğer yandan bir anlamıyla iktisadi bir teşekkül görevi gören zaviye ve tekkelerin yine bu aileler adına bulunması da onların zaviye dışında bir faaliyet alanının bulunmadığı anlamına gelmez. Çünkü aile, zaviye dışında daha fazla alana, talibe hizmet yürütmekte ve bunların önemli bir kısmı da kayıt altında bulunmamaktadır. Doğrusu bir süre sonra ilişkiler zayıflayıp ya da mevcut yapı zayıflayınca aile ve talip toplulukları arasındaki hiyerarşi bozulmuş ve etrafında şekillenen bütün yapı ve işlevleri hükmünü kaybetmiştir (Say, 2009: 147-163).

Bu erenler hakkında bir başka konu da onların mücerret olup olmadıkları yani evlenip çocuk sahip olmadıkları üzerinden de bir hayli tartışma yürütülmektedir. Bu da yine yukarıda izah edildiği gibi ailede bir kişi kendisi kendi talepleriyle diğerlerinden bağımsız yukarıya çıkmıyor, ailenin tamamı seyit yani ehlibeyt ve bunlar içerisinde hizmeti kimin yürüteceğine bakılıyor. Bir bakıma ailenin tamamı ehlibeyt, seyit, mürşit, pir olmasıyla beraber ailenin organize olup aile ve talipler arasındaki bağlantı ve düzenin sağlanması için zorunlu olarak işlerin takibini sağlayacak ve posta oturacak bir kişi tayin edilmektedir. Bu kişinin tayini de yine onun çocukluğundan itibaren kabiliyetine veya verdiği işarete bağlı olarak tercih edilmektedir. Yine bu husustaki yanılgılardan bir tanesi de bir kişi gibi düşünülüp onun da bir dergâhta eğitim görüp bu işleri takip ettiği, evlenmediği evlense bile çocukların babalarının postuna oturmadıkları gibi algılanmakta ve yine diğer tarikatlar üzerinden konu takip edilmektedir.

Koyun Baba'nın Kaynaklarda Yer Alışı

Koyun Baba'nın Bektaşî olduğunu Evliya Çelebi aktarmaktadır (Çelebi, 2006: 94). Yapılan araştırmalarda da Bektaşî ve Kalenderi olduğuna dair de bilgi bulunmaktadır (Ocak, 1983: 162). Ahmet Yaşar Ocak'ın Kalenderi oluşu hakkında bu konudaki

müstakil eserinde dile getirilmektedir. Ocak, Kalenderi Zaviye ve tekkeleri başlığı altında Hacı Bektaş-ı Veli Zaviyesi, Seyyid Gazi Zaviyesi ve yöresindeki diğer zaviyelerden Uryan Baba ve Sultan Şucaaddin zaviyeleri, XIV. Yüzyılda Bursa havalisinde kurulmuş Rum Abdallarına ait zaviyeler, XV. Yüzyıla ait Anadolu ve Rumeli'deki öteki belli başlı zaviyeler olarak dört başlık altında değerlendirmektedir. Dördüncü başlık altında sayılan zaviyeler arasında Koyun Baba da bulunmaktadır (Ocak, 1992: 184-197). Koyun Baba'nın hem Bektaşî hem de Kalenderi olduğu hakkındaki bilgiler giderek yaygın hale gelmektedir (Haşim, 2002: 229-230).

Koyun Baba hakkında daha ayrıntılı bilgi veren kaynaklar arasında Evliya Çelebi Seyahatnamesi yer almaktadır. Evliya Çelebi, birden fazla Koyun Baba tekke ve türbesinin varlığını tespit etmekte ve ulaşabildiği tekke ve dervişler hakkında bilgi vermektedir. Koyun Baba hakkında verdiği bilgilerin yoğunlaştığı yer daha fazla Osmaniye bahsinde verdiği bilgilerdir. Evliya Çelebi'nin Koyun Baba hakkında konunun farklı açılarından yeniden değerlendirip yorumlanmasına imkân verecek nitelikte ve yukarıdan beri aktarılan hususların bir bakıma farklı açılarından yeniden değerlendirilmesi gerektiğini işaret eden bilgiler arasında yer almaktadır. Daha da ötesi Koyun Baba ile ilgili tedavülde olan bilgilerin büyük ölçüde Evliya Çelebi'nin derledikleri oldukları da göz önünde tutulmalıdır. Bu durum yaygın anlatımın önemli bir eşiğini temsil eden Evliya Çelebi, kaydetmiş olduğu bilgilerle, kendi dönemine kadar olan sözlü aktarımlar açısından bulunmaz bir kıymete sahip yanı sıra Koyun Baba Hacı Bektaş ilişkisini kurması bakımından da bu çalışmanın iddiasını bir parça da olsa anlamı kılacak boyuttadır.

Evliya Çelebi'nin Koyun Baba hakkında vermiş olduğu bilgilerin tamamı buraya aktarıldı:

“...Ve cümle evleri fukarâ yânedir. Ve halkı dahi fukarâ-yı Bektâşiyândır. Zira bu şehrin cânib-i garbında bir mürtefi' yerde Sultan-ı Bektâşiyân medfûndur.

Evşâf-ı ziyâretgâh-ı şem'-i âlem, çerâğ-ı hurrem, mücerred-i bâtın u zâhir, müsafir-i gâ'ib [u] hâzır, zübde-i evliyâ ve umde-i asfiyâ eş-Şeyh Hazret-i Koyun Baba Kaddesenallâhu bi-sirrihi'l-aziz:

Bizzat Hazret-i Hacı Bektâş-ı Velî halifesidir. Sene (...) târihinde muhabbetullâhi Te'âlâ merhum olup anda medfûndur. Ba'dehû sene (...) Hazret-i Sultan Bâyezîd-i Velî, aziz-i merkumu leyle-i kadrde vâkı'asında görüp vasiyyet-i Azîz ile

kabr-i şerifi üzere bir kubbe-i âlî ve bir câmi'-i şerîf ve dervîşân-ı zî-şân için bir mey-dân ve bir it'âm-ı dârü'z-ziyâfe-i pîr [ü] civân ve bir âyende vü revendeler için bir mihmânsarây hân ve niçe müte'addid hücreler ve matbah ve kilâr ve meydân edüp cümle bu hyarâ [u] hasenâtlar serâpâ kurşum ile mestûr bir binâ-yı ma'mûrdur kim bir fersah ba'îd yerden gömgök deryâ gibi kurşumları temevvüc eder şeklinde nümâyân olup kubbe-i nîl-gûnları ve kubbe-i merkad-i pür-envârının altun alemlerinin şa'sa'a-sından benî Âdemin çeşm-i nergisi hîrelenir. Ve imâretinde şeb [u] rûz ni'meti âteş üstünden inmeyüp âyende vü revendeye ni'meti mebzuldür. Hakir ibtidâ bu şehre dâhil oldukda bir mürtefi' yerde âsitânesine âdâb-ı ziyâret üzere varup atebe-i süflîsin bûs edüp es-selâmu aleyk ile kabr-i şerifine dâhil olup bir hatm-i şerîfe rûh-ı şerîfiçün şürû' edüp hamd-i Hudâ ziyâreti müyesser oldu. Kubbe-i münevveresi misk ü anber-i hâm rayıhasıyla pür olup cümle ehl-i züvvârın dimâğları mu'attar olur. Ve her gelen zâ'ire, fukarâ ve türbedârları gülâb nisâr ederler.

Na'ş-ı şerîfleri üzere sikke-i Bektâşisini tekyenişin vâ'izi ve fukarâları ale'l-it-tifâk bu muhibb-i fukarâ evliyânın başına tekbîr [ü] tezkîr ile geçirüp cümle âşikân hayr du'â edüp "Kuvvet-i basarın ve sıhhat-i bedenin ve seyâhatin ziyâde-ber-ziyâde olup sa'âdet-i dâreynde mu'azzez ve mükerrem olup düşman şerrinden emîn olasin", deyü cümle âşikân-ı sâdıkân [u] dil-rîşân hayr du'â ile gülbang-ı Muhammedî çeküp Fâtiha-i şerîf tilâvet eyittiler. Hemân ol azizin sikke-i mübârekesin başıma geyince bi-emrillâhi Te'âlâ iki kulağımdan bir rîh ve iki gözlerimden irinli yaşlar bir sâ'at açup gözlerim Arab meş'ali gibi münevver oldu. Zirâ bu abd-i ahkar bin elli (...) Karadeniz'e gark olduğumuz asırda üç gün üç gice rûy-i deryâda uryân şinâverlik ederken şiddet-i şitâdan kuvvet-i basarım münkatı' olmuşdu. Hemân ol tâc-ı sa'âdet ki başıma kondu, kuvvet-i basarım ziyade oldu. Ve sürûr [u] safâmdan hatm-i şerîfi sûre-i A'râf'a indirmeyince tilâvet-i Kur'an'dan ferâgat etmedim. Ba'dehû âsitâne-i sa'âdetin seyr [u] temâşâ edüp fukaralarıyla ülfet edüp baba ni'metlerin tenâvül etdik. Hâlâ kubbe-i pür-envârında Sultân hazretlerinin Hacı Bektâş-ı Velî'den kabul etdikleri cihâz-ı fakrlarından hırka ve seccâde ve alemleri ve tabl [u] kudümü ve seccâde ve pâlhengi ve asâsı ve tâc [u] kabâsı hâlâ mahfuz durur. Ve kubbesinin der-i dîvarında niçe seyyâhân u âşikânın birer gûne hatlarıyla gûnâ-gûn ebyât [u] eş'ârlar tahrîr etmişler. Bu dil-rîş dahi küstâhâne hatt-ı müstekrehimiz ile ser-i sa'âdetleri tarafına celî hatt-ı sülûs ile hâtıra bi'l-bedâhe hutur edüp tahrîr olunan beytdir:

Kıdve-i erbâb-ı tahkik [ü] velî Âl-i abâ

Mahzen-i sırr-ı velâyet Hazret-i Koyun Baba

Koyun Baba lakabıyla mülakkab olmalarının sebab-i künyesi: Hacı Bektâş-ı Velî ile Horâsân'dan tâ Rûm'a gelince şeb [u] rûz yigirmi dörd sâ'atde birer kerre koyun gibi melermiş kim aslâ sâ'at-i hareketinden tehallûf etmeyüp her melemesi evkât-ı hamseyi ayân u beyân edermiş. Bundan gayrı niçe bin menâkıbı vardır. Ve cümle Bektâşiyân beyne'l-halk mezmûmlardır, ammâ bu Koyun Baba fukarâları koyun, kuzu gibi meler halîm ve selîm ve halûk, terk-i tecrîd ve ârif-i billâh ve ehl-i sünnet ve'l-cemâ'a musalli abdullâhları vardır. Hulâsa-i kelâm çok seyâhatimiz yokdur, ammâ Rûm u Arab u Acem'de böyle âsitâne-i azîm yokdur. Ve cısır başında." (Çelebi, 2006: 94).

Evliya Çelebi, Niş şehrinde: "Andan köprü başında Sefer Baba ve kurbunda Koyun Baba ve yol aşrında ziyâreti Zâhîde Bacı, rahmetüllâhi aleyhim ecma'ın." (Çelebi, 2007: 189).

Evliya Çelebi, Kayseri Yılanlı Dağında bir Koyun Baba Tekkesinden de söz eder:

"Ve Kayseriyye'nin (...) cânibinde Yılanlıdağı'nda Koyun Baba tekyesi bu dahi âsitâne-i Bektâşiyân'dır ve eski Kayseriyye kurbunda tekye-i Kalenderân âsitâne-i kadimdir. hâlâ birkaç aded fukarâ-yı Bektâşiyân'dan fenâ fillah cânlar vardır. Gâhice şehre gelüp p'rsâ edüp anınla kût-ı lâ memût edinirler ve tekye-i Koyun Baba Sultân Yılanlı dağında cihân-nümâ bir âsitâne-i Bektâşiyân'dır..." (Çelebi, 2006: 107).

Yine Evliya Çelebi Yılanlı Dağındaki Koyun Baba Tekkesi hakkında verdiği bilgilerine şunları da eklemektedir:

"Ve şehrin cânib-i şarkisinde teferrücgâh-ı (...) Köşkü ve bu beldenin (...) semtinde Yılanlıdağı'nda mesîregâh-ı Koyun Baba tekyesi cihân-nümâ bir âsitâne-i ra'nâdır ve şehrin taraf-ı (...) nında mesîregâh-ı Efvâ nâm bir kân-ı erbâb-ı ma'ârif-i âşikân [u] sâdikândır kim şehrin ekseriya a'yân [u] eşrâf [u] pîr [u] cüvân ve şu'arâ ve meddâhân ve gazel-hân u hânende ve sâzendegânların ta'tîl günleri bu ferah-fezâ-yı mekân-ı Efvâ'a'ya gelüp ayş [u] nûş edüp köşe be köşe rûz-i nevrüz-ı Hârezmşâhî sohbetleri edüp felekden zerre-misâl kâm aldık zann ederler. Efvâ nâm bir cihân-nümâ-yı Merâm'dır. Hattâ (...) sultân anda medfûn olamağıla ziyâretgâh-ı ünâsıdır. (Çelebi, 2007: 107)

Son olarak Evliya Çelebi tarafından tespit edilmesine karşın diğer kaynaklarda hakkında şimdilik bilgiye rastlanmayan Koyun Baba Tekyesi, Antalya (Adalya) Kalesi içerisinde yer almaktadır (Erten, 1948: 76; Armağan, 2004: 7-34).

“... Ve kal’adan taşra şark tarafında handak kenârında tekye-i koyun Baba, âsitâne-i Bektaşiyândır. Limonlu turunclu ve gül [û] gülistânlı mesîretgâh bir tekyedir. Şeyhi Boşnakı’l-asl Zülfikar Dede’nin demine hû, sâhib-i tarik merdân-ı Hudâ cândır. Âyende vü revendeye ni’meti bî-imtinândır.” (Çelebi, 2005: 147).

Evlîya Çelebi ile aynı döneme rastlayan Kâtîp Çelebi’de de şu bilgiler yer almaktadır.

“Osmancık, Amasya’dan iki merhale garbe, Kızılırmak bunun kurbundan geçer, şahrah üzre, bir kale ve kasaba ve nehir bir saat kadar. Koyun Baba derler bir aziz medfundur ki üzerine kurşun örtülü kubbeli türbe ve tekye içinde âşıklar sakin olur ve Bayram Kethüda onda bir cami bina ettirmiştir ki Kızılırmak kurbundan geçer.” (Çelebi, 1145: 625).

Koyun Baba hakkında bilgi veren kaynaklar arasında Hasluck’u saymak gerekir. Hasluck, Alevi Bektaşî türbe, ziyaret ve kutsal yerleri hakkında çok kıymetli bilgilere yer vermekte özellikle Hıristiyanlık izleri taşıdığı, bir şekilde Hıristiyanları Müslümanlaştırmak için kurulan bir organizasyonun parçası olduğu üzerinde ısrarlı durmakta ve yine eski Hıristiyan kutsal mekânları ve azizleri aracılığıyla bunun sürdürüldüğünü ileri sürmektedir. Koyun Baba ile ilgili olarak Osmancık’tan söz ederken Pamuk Baba adıyla bir büyük zat münasebetiyle bahsetmektedir. Pamuk Baba ise Osmancık’ın yerli bir Rum kaynak kişinin verdiği bilgi münasebetiyle bahsetmektedir. Fakat kendisi Osmancık’ın tarihi ve kuruluşu üzerinden bu bilgiye ihtiyatla yaklaştığını ve Koyun Baba olmasının daha doğru olacağını da yine verdiği bilgilere eklemektedir (Hasluck, 2012: 82-84).

Velayetnamelerde Koyun

Menakıpta en çok üzerinde durulan hususlar arasında koyunları güden anlamında Koyun Baba kullanılmaktadır. Fakat anlam olarak bazı yerlerde Koyun Baba, Çoban olarak da adlandırılmaktadır. Böylece koyunları güden Koyun Baba, ücreti karşılığında gütmüş olduğu koyunların doğurduğu kuzuları almaktadır. Koyun, kuzu ve çoban iç içe anlam ve işlev olarak iş görmektedir.

Esas itibariyle Koyun ile kast edilen insan nefsidir ve bu durumda da Koyun Baba, kendi nefsini gütmüş ve kâmil olmuş kişidir. Kamil olmak bir şeyin var oluş amacına uygun gerçekleşme ve tamamlanması anlamına gelmektedir. Koyun Baba, kendisi güttüklerini varoluşlarına uygun yetiştirme ve gelişimlerini takip eden kişidir.

Bu durum göttüklerinden kuzular olarak göttüğü koyunların kuzuları değil aynı zamanda kendi nefisini de varılması gereken yere ulaştırıp sürecini tamamlaması anlamına gelmektedir. Bunun için de Koyun Baba, koyun ve kuzuları takip edip gelişimlerini yaratılış gayesine uygun yerine getiren Çoban'dır. Koyun ve kuzularının nerelerde yayılacağı, neler yiyecekleri de bir şekilde Menakıbın aktardığı konu başlıkları arasında yer almaktadır. Hatta koyun ve kuzuların ihtiyacı olmakla beraber yayılma alanı ve yayılımların da buna ihtiyacı bulunmaktadır. Daha doğrusu kâmil olmak mahlûkatin varoluşu gereği doğrultusunda kendi hüküm ve işlevini gerçekleştirmesidir. Böyle olunca bir bağın Koyun Baba'ya seslenip koyunlarıyla gelip kendisini yaymasını talep etmesi anlaşılabilir. Bir başka husus da Koyun Baba'nın bu sesi duymuş olması yani mahlûkatin yaratılışına uygun bir muamele veya programa dâhil edilip takip ettiği de yine bu konu aracılığıyla anlaşılabilir.

Her iki konu başlığı Çoban ve Koyun iç içe anlatılmaktadır. Koyun Baba, aynı zamanda çobandır. Bu durum metin içerisinde onun faaliyetlerine muhatap olan kişiler tarafından ifade edilmektedir. İlk planda metin içerisinde veya metinde kendilerinden bahsedilen kişiler nezdinde "koyun" hakkında ne düşünüp dile getirdikleri veya nasıl bir içerikle koyun ve çobanın kullanıldığı hususu izaha muhtaçtır. Çünkü Koyun Baba adı doğrudan kendisiyle mi ilgili yoksa onun otlatmış olduğu koyunlarla mı ilgilidir? Onun muhatapları metin içerisinde sıkça onu çoban olarak işaret etmemiş ve doğal olarak bu da koyun ve çoban bu tanımı hakkında ipucu vermektedir.

Çoban dahi oradan oldu gaib
Meğer Koyun Baba imiş acayib
Koyun Baba ona vedalar etti
Koyunları beraber aldı gitti
Çoban olup yola oldu revan ol
O kırk koyuna oldu pasban ol
Dediler bu çoban gerçek velidir
Bunu kim hicvederse o delidir

Koyun Baba'yı muhatapları bazen çoban oldukları için hafife almakta ve yapabilecekleri hakkında da şüpheye düşmektedirler.

Koyun ray ettiği çün ya anın hilminden istinbat
Tarihiyle kinaye olmalı bu mahlasa şayan
Acibdir bazı cahiller çobandan evliya olmaz
Diye hezeyan ederler anlara deriz ki ey nadan
Çoban değil velidir bu muhakkak
Bu derdin çaresi yalvarmak ancak

Kurbanlık koyun anlamında Koyun Baba, kendisinin böyle bir ad almasının yanında gütmüş olduğu koyunlarda canlarını feda edebilecekleri anlamında kullanılmaktadır. Benzeri bir husus kısa bir metin de Kasım Dede ve Budin, Bec ve Kızılelma'nın fethine dair anlatılmaktadır. Burada Sultan Süleyman'ın yapacağı savaşa katılacak kurban seçmesi gerekliliğini anlatan kaynak, kurbanların koyun olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Elçin, 1997: 252-253).

“... Kasım Dede'nin aslını sual ederseniz o Sultan Süleyman Bec Kal'asına varıp anda bir gece rüyasında gördü ki kırk bin kurban itmişler. Padişahın kırk bin kurban vermeyince gerek sen varın asker bir nice selamet çıkmayız deyi cevap dediklerinde padişah uykulan uyanıp sahib-i mühri ve paşaları çağırıp divan-ı hümayunda bu rüyayı söyleyince anlar dahi gerçektir. Padişahın böyle etmek gerektir deyi ol zamandan padişah bunlarla hele sizden bu kadar koyun olmaz derken ol vakit Kasım Dede namında bir kimesne karşı gelip Sultan Süleyman hazretlerine temenna eyleyip divan durup söyledi ki ey padişahım, kurban eyle, gazan mübarek olsun. Hak Teâlâ vücudunu hıfz eyleye. Kasım Dede kuluna emir eyle. Kırk bin er kişi verip din-i Mübin uğruna şehit olup kurban olayuz dediklerinde Padişah da kırk bin kişi Kasım Dede'ye teslim edip anında Kızılalma kurbında kâfire gönderdiler. Ol dahi varıp kâfi er mukabil olup cenk ede. Ta ki Kızılalmaya varıp ol mahalde şehit oldu. Kırk bin kişi şehit ve kurban oldular...”

Koyun Baba, bizzatıhi kendisi Hak yolunda canını vermeye hazır kişi ve yine onun uhdesinde bulunan kişiler de yani onun güttüğü kişiler de bu ideal uğruna hazır kişilerden oluşmaktadır.

Bir diğer dikkat çekici husus Koyun motifi etrafında Çoban, beraberinde kuzu, otlak, köpek gibi doğrudan birbirlerini tamamlayan bir organizmaya dönüşmektedir. Doğrusu metnin kendisi de bu başlıkları vermektedir.

Koç, Koyun, Kuzu, Köpek ve Çoban dörtlüsünü sistematik olarak kurmak ve bunun uzantıları ya da zuhurlarına dikkat edilmelidir. Çünkü çoban, bunların hepsi ve bu parçalardan oluşmaktadır. Doğal olarak bunların tamına çoban demek mümkündür, yani koyunu, köpeği, kuzusu, koçu olmayan ve bütün bunların bir arada otlağı gezdiği bir alanı olmayana çoban demek mümkün değildir.

Sarı Saltuk'un Babadağ'da mezarını Koyun Baba bulmaktadır. Koyun Baba, koyunlarını otlatırken koyunların bir yere toplandığını ve oradan ot yemediklerini görür. Böylece bu işaretten yola çıkarak Sarı Saltuk'un mezarının burada olduğunu söyler. Sarı Saltuk için anlatılan söylencenin aynısı Seyit Gazi için de anlatılmaktadır. Eskişehir, Seyit Gazi külliyesi içerisinde türbesi bulunan Çoban Baba'nın Seyit Gazi'nin Sarı Saltuk türbesinin bulunuşu gibi ortaya çıkarmıştır (Bodea, 1999: 112; Önal, 2000: 42-44; Engin, 2014: 677). Seyit Gazi için anlatılan hususun aynı olmasına da dikkat edilmelidir. Babadağ'da Sarı Saltık, türbesini bulup ortaya çıkaran Koyun Baba'dır. Bir vakit Koyun Baba, koyunlarıyla Sarı Saltık türbesinin bulunduğu yerden geçerken koyunlar, bir yere toplanırlar ve daire halini alırlar. Bunu gören Koyun Baba, koyunların toplandığı alanın Sarı Saltık'a olduğunu anlar ve ortaya çıkarır. Aynı şekilde Eskişehir Seyit Gazi türbesinin bulunduğu yerde Seyit Gazi'nin türbesini Çoban Baba adında birisi tespit eder. Yine aynı şekilde Çoban Baba koyunlarıyla türbenin bulunduğu alandan geçerken koyunlar bir yere toplanırlar. Koyunların toparlandıkları bölgenin Seyit Gazi'nin türbesinin burada bulunduğunu Çoban Baba anlamış olur.

Koyun Baba Bursa ve Menemen Çevresinde

Koyun Baba Menakıbında yerleşim yerleri olarak Bursa, Menemen, Bağ, Derbent, Kavak, İnegöl Dağı, Gümüş, Osmancık, Kargı, Ada Tepe, Hıdırlık yer almaktadır. Yine şahıs adları olarak Abdullah, Mustafa Fakı, Abdullah Vaiz, Selim Dede, Mahmut Abdal, Ahi Ahmet, Ahi Muhammet, Bağdat Kadısı, Sarı Kadı, Ala Kadı, Kara Kadı kaydedilmektedir. Menakıp etrafında şekillenen isimler bir bütün olarak metne bu noktadan da bakmayı zorunlu kılmaktadır. Öncelikle Bursa'dan başlayarak Rum'a yönelen yol güzergâhı Koyun Baba'nın faaliyet bölgesini de içermektedir.

Koyun Baba'nın faaliyet alanı Er Tuğrul Bey'in yazlık için Domaniç ve kışlık için Söğüt'e çıktıkları yerler ile ilişkilidir. Buna göre Bilecik ile İnegöl arasında Söğüt ile başlayan yerleşim yerlerinden ovaya indiklerini ve bu ovanın devamı olan yerleşim yerlerini ele geçirdiklerini söyleyebiliriz. Buna göre Bursa ve İznik'in fethinin önünde önemli kaleleri arasında bulunan Karacahisar, ardından Yenişehir, Söğüt ve

Domaniç yaylalarından aşağıya ovaya doğru gidişin önemli ayağında yer almaktadır. Bu münasebetle Koyun Baba'nın Bursa'ya gelmesi ve burada yürüttüğü faaliyetleri bir bakıma bu döneme işaret etmektedir.

Koyun Baba, Menemen'de Mustafa Faki isminde birisiyle karşılaşmaktadır. Mustafa Faki adı, Orhan Gazi'den sonra dörde ayrılan idari taksimatın Karesi kısmında yer almaktadır. Özellikle Koyunhisar'ın fethi önemli bir dönüm noktası oluşturmakta, Bafeus olarak adlanan Koyunhisar'ın fethi öncesi ve sonrası geliştirilen savaş ve yerleşim planları bu bölgeden geçen yolları da dikkate almaktadır. Hac, askeri ve ticari yolun bu dar alandaki öneminin merkezinde Bursa, İznik, Bilecik ve uçlardan Selçuklu başkentine giden ana yollar üzerinde yer almaktadır (Kaplanoğlu, 2000: 15-55).

Koyun Baba Menakıbının manzum nüshası Bursa ve çevresiyle ilgili daha fazla ayrıntı içermektedir. Bu ayrıntıların lokasyonu ise Bursa Yenişehir ilçesine bağlı köylerdir. Subaşı, Kavaklı, Koyunhisar, Kirazlıyayla vb. isimler ve bu isimlerin hikâyeleri de bir şekilde tespit edilebildiği takdirde bu konu hakkında daha fazla bilgi elde edilmiş olacaktır.

Bursa tarafında yerleşim ve burada faaliyet yürütüyor oluşundan yola çıkarak Koyun Baba'nın hem aldığı veya verdiği isimler hem de faaliyet yürüttüğü yerler düşünüldüğünde Bilecik İnegöl arasında Koyun Köy, Yalova'ya bağlı Koyunhisar, Bursa'ya bağlı Koyunhisar ve çevreleriyle de ilişkili olduğu söylenebilir. Çoban Kale ve Koyunhisar, yapılan araştırmalarda da görüldüğü üzere bu hisarlar etrafında yaşayan ve koyunculukla uğraşan toplulukların bulunma ihtimali yüksektir. Bu ihtimalden yola çıkarak bu hisarlar etrafında koyunculukla uğraşan topluluklar bulunması münasebetiyle Çoban Kale ve Koyunhisar adının verildiği söylenebilir (İnalçık, 2000: 324-328).

Bu durum aynı şekilde Kütahya Tavşanlı ve Domaniç için de geçerlidir. Çünkü Er Tuğrul Bey için verilen Söğüt ve Domaniç'in yazlık ve kışlık oluşu bu hattın ne kadar da işlek ve işlevsel olarak kullanıldığını hakkında da fikir verebilir. Bir şekilde İnegöl, Tavşanlı ve Domaniç arasında daha geniş bir bölge Koyun Baba'nın gelip faaliyet yürüttüğü alan arasında yer almaktadır. Fakat onun ilk faaliyet alanı olarak Bursa ve Kütahya çevresi çok fazla dikkat çekmemiş ve bu konu üzerinde durulmamıştır. Belki de bu çalışmanın Koyun Baba'nın seyahati ile takip edilen hareket alanı ve faaliyetlerine ilişkin böylesine açık ve kıymetli bilgi sunması alana büyük

bir katkı sağlayabileceği gibi burada dikkat çekilen hususlardan sonra yeni soruların sorulmasına da imkân sunacağı düşünülebilir. Daha da ötesi Kütahya merkez Çamlıca ve Aydoğdu köylerinde Seyit Ali Ocakzadeleri bulunmaktadır. Seyit Ali'nin türbesi de Kütahya merkez köyleri Çamlıca (Okçu) köyünün Tekkenişinler mahallesindedir. Tekkenin içerisinde iki adet mezardan birisinin Seyit Ali'ye ait olduğuna inanılmaktadır. Kütahya Seyit Ali seyitlerine bağlı talip köyleri ise merkez Okçu, Aydoğdu, İnli, Sökmen, Eskişehir'e bağlı Hasırca, Güveççi, Çobanlar ve Körs'ten ibarettir (Çeribaş, 2007: 1333-1334).

Burada yine üzerinde durulması gereken hususlardan bir tanesi de yer adlarının nasıl ortaya çıktığıdır. Çok geniş bir coğrafyaya yerleşen ve kışlık yazlık olarak güvenli alanlarda tarım ve hayvancılık ile meşgul olan topluluklar ilk yerleştikleri yerlerin adlarını hangi etki alanı veya neye, nereye göre nasıl tespit edip vermektedirler. Bir şekilde ellerinde bu yerlere ait bilgi var da bunları Türkçe karşılıklarıyla yeniden oluşturdukları; göç ettikleri yerlerdeki bir önceki verilmiş adları yeni yerleşim yerlerinde de kullanmışlar mıdır? Ya da Selçuklu Devleti ve uçlara yerleşen Türkmenlerin fethettikleri yerleşim yerlerinin adlarını hemencecik nasıl ve hangi gerekçe ile değiştirirler? Üzerinde hayatlarını idame ettiren toplulukların böylesine hızlı ve etkili bir şekilde nüfus etmelerinin ardından ilgili yerlerin adlarını değiştirdiklerinde verdikleri Türkçe ad da dâhil neye göre tespit edip vermektedirler? Bir bakıma bir önceki yerleşim yerlerine benzerliğine dikkat ederek mi, ya da bir önceki yerleşim yerlerine uygun yerlere yerleşerek yine aynı isimleri korudukları söylenebilir mi? Hatta yerleşim yerlerine ad olan şahıs, olay ve inançların etkisiyle üzerinde yerleşik oldukları yerleri de yeniden bu isimlerle yaşatmaktadırlar mı? (Yediyıldız, 1984: 25-41).

Yer adlarının verilmesini sağlayan gerekçeler arasında önemli kişiler ki beyler, şeyhler, askeri ve sivil görevliler bulunmaktadır. Aynı şekilde yerleşim yerinin hangi sosyal, iktisadi ve topluluk için işleve sahipse bununla adlandırıldığı da söylenebilir. Özellikle Türkistan'dan başlayıp devam eden göçlerin çok uzun bir zaman dilimine yayıldığı düşünülecek olursa göç ve birlikte hareket etmek, yönetim, iktisat, güven gibi temel alanlarda ortak bir davranış kazandıkları açıktır. Lakin bu toplulukların Türkistan'dan ayrılmış çok uzun bir zaman almasına, birden fazla yere yerleşme çabasına mukabil yeni yerlerin adlandırmasında izledikleri usul veya takip ettikleri program önemlidir. Çünkü topluluklar gittikleri hemen her yeri gündelik konuştukları dille adlandırmışlar ve bugün şaşılacak düzeyde bu adlandırmalar halen geçerliliği-

ni korumaktadır. Öyleyse göç ettikleri yerlerde kullandıkları ve kendilerini güvende olmalarını sağlayan bu adlandırmaların büyük bir tesiri olduğu açıktır. Buna göre ilk yerleşim yerlerinin yıllar alan tecrübeyle ciddi bir koordinat bilgisi sunduğu ve iklim, tarım ve hayvancılık üzerinde yaptığı tesir de dikkate alınacak olursa yer adlarının verilimleri daha iyi anlaşılacaktır (Eröz, 1984: 43-53).

Yer adları bir şekilde ilgili toplulukların göç yolları ve hareket alanlarını da göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Mekâna ilişkin hafızanın korunması ve takibinin sağlanmasına da imkân vermektedir. Bu durum uzun bir süre ve çok geniş bir coğrafyada hareket eden toplulukların hareket alanındaki faaliyetlerinin anlaşılmasına da kolaylık sağlayacaktır. Böylece toplulukların sözlü metinlerinin üzerinde yaşadıkları topraklarda da bir şekilde yazılı bir metne dönüştürdükleri görülebilir. Yani ilk harekete başladıkları yerlerden hareket ettiklerinde dil, anlam ve bunun tablası olan mekânın iç içe geçen anlam dünyası da taşınmaktadır. Yerleşim yerleri tarım ve hayvancılık için önem arz ederken anlam dünyasının da kurulu düzeni anlamı da taşımaktadır. Bir şekilde ev, aile, gelenek, kurallar, tarım, hayvancılık vb. ilişki ve bilgiler gibi yer bilgileri de ardında ciddi bir birikimle birlikte taşınmaktadır. Bu birikimin içerisinde kullanılan dil ve anlam dünyasının zahir olduğu yer olması veya diğer bir ifadeyle her türlü ilke, fikir ve anlamın gerçekleştirme alanıdır. Bunun için de topluluklar uzun ve geniş bir zaman dilimi ve coğrafyada dolaştıklarında kendilerini var kılan unsurları da beraberlerinde getirmektedirler. Böylece kendi güvenli alanlarını yanlarında taşıyarak yerleşik ilişkilerini de taşımış olmakta ve hızlı bir şekilde buldukları yerleri tanıma, nüfuz etmek imkânı bulmaktadırlar. Aksi hâlde Türkistan, Horasan ve Rum'a yerleşim olarak bir program olmadan hareket ettikleri düşünülecek olursa bütün vadiler içerisine yerleşmiş topluluklar anlaşılmayacak veya anlam itibarıyla ciddi belirsizlikler ortaya çıkacaktır.

Kaldı ki Balkan yerleşimindeki ilk program ile ikinci yerleşimdeki sürgünlerin iki ayrı zaman diliminde gerçekleşmiş olmasının takip edilememesi Balkan fethinin anlaşılmasına mani olmaktadır. Bu durum aynı zamanda daha zayıf ve cılız bir yerden dillendirilip dikkatlerden kaçmaktadır. Hâlbuki Sarı Saltık ve Seyit Ali Sultan gibi kişilerle Balkanlarla başlayan ve bu ilk yerleşimcilerin ardından Osmanlı fütuhâtı başlamıştır. Öyleyse bu iki göç veya yerleşim arasında nasıl bir farklılık bulunmaktadır? Birinden diğerine hangi esaslar kaçırılmıştır veya Balkanlarda Müslüman olan toplulukların kendi içerisinde kazandığı kategoriler nasıl oluşmakta ve hatta günü-

müzde dahi sürdürülmektedir? Koyun Baba, ilk yerleşimcileri arasında yer almakta ve menakıbından da nasıl bir program uyguladığı açıkça görülmektedir. Özellikle metnin olaylar dizgesi zaman ve mekân olarak farklılıkları da dikkate alınacak olursa Koyun Baba'nın göç ve yerleşim programı hakkında verdiği bilgiler önem arz etmektedir. Öyle ki bu bilgiler arasındaki dönemsel farklılıkları dahi görülebilmektedir. Yine metnin ikinci devresi olarak nitelenebilecek eşiğin görülmesini kolaylaştıran Fatih Sultan Mehmet ile olan irtibat ve konuşulan mevzular yine bu programın anlaşılmasını da kolaylaştırmaktadır.

Bu çerçevede Bursa, Kütahya hattında Koyun Baba'nın faaliyetlerinin değerlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Kaldı ki Koyun Baba türbelerinden bir tanesi de Kütahya'dadır. Kütahya Domaniç Karaköy'de bulunan Koyun Baba türbesi üzerinde fazla durulmamış ve bu anlamda değerlendirmeye alınmamıştır. Bu durum Koyun Baba hakkında bugüne kadar verilen bilgileri de yeniden gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Buna göre Koyun Baba, Er Tuğrul Gazi ile birlikte hareket eden dervişlerden birisidir. Er Tuğrul Gazi'nin fetih hareketi içerisinde yer almış ve Bizanslarla yapılan savaşlarda şehit düşmüştür.

Buna göre Koyun Baba, kişi adı olarak kullanılmaktadır. Fakat bu çalışma da ele alınan Menakıbın konusu olan Koyun Baba, kişi adı olmaktan ziyade onun marifette kazandığı bir ad karşılığındadır. Aynı zamanda Koyun Baba adı bir ekol olarak devam ettirilmekte ve bundan dolayı da birden fazla yerde Koyun Baba tekke, zaviye ve türbesi bulunmaktadır. Bunun anlamı da Koyun Baba soyu ve ekolünden gelen kişileri de içine alan marifetin yerine iş görmekten kaynaklanmaktadır. Bu münasebetle Türklerin Müslüman olmaları, Koyun hakkındaki düşüncenin kazandığı yeni biçim ve aldığı yeni şekille beraber insan nefsinin terbiye eden olduğu dikkate getirilmelidir. Buna göre Koyun marifette ne anlama gelmekte ve nasıl bir dönüşüm kazanarak, Çoban ile koyun arasındaki ilişki karşılıklı dönüşmektedir. Yani Çoban, koyun olmakta Koyun, çobanı eğitmektedir. Bir bakıma insanın yaratılışına dair tespitlerin yine onun nefis terbiyesi karşısında uygulanan erkânın adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı kaynaklar Koyun Baba'nın Hacı Bektaş yoldaşlarından olduğuna ilişkin zayıf ve belirsiz işaretlerini açıklayabilir. En azından Evliya Çelebi'nin Koyun Baba'nın Hacı Bektaş ile birlikte hareket eden velilerden olduğu üzerinde durması da buna işaretir.

Domaniç köylerinde yer alan ve Er Tuğrul Bey döneminde vuku bulan olay ve şahıslar üzerine yapılan yayınlardan özellikle mahalli alanda yapılp yine mahallinden derlenen bilgiler arasında Koyun Baba / Dede tespit edilmiştir (Sarıca, 2011: 44).⁷

Sefer kıldı oradan dahi Seyit
 Gidip **Bursa**'ya ol zatı muvahhit
 Anda **Melemen** kazası vardır ey can
 Koyun Baba oraya vardı ol an
 Bir adam var idi ol yerde zengin
 İsmi **Abdullah** idi tabı nermin
 Baba ona misafir oldu ol dem
 Ağa bunu görünce oldu hürrem [sevinçli]
 Begayet [: pek ziyade] koyunu çok idi anın
Çobanı yok idi ol kutlu canın
 Koyunların güdeyim dedi ona
 Ağa dedi eminim çünkü sana
 İkişer **kuzulayan** koyunların heb
 Birer **kuzusun** verir etyab

Koyun Baba Menemen'den ayrılma kararını Abdullah Ağa yanında kalıp işlerini düzene koymasının ardından çevrenin kendisi hakkında yaptıkları dedikodu üzerine alır. Bunun için de Abdullah Ağa'dan bir sofraya açıp ziyafet vermesini teklif eder. Koyun Baba'nın teklifini kabul edip sofraya hazırlayan Abdullah Ağa, bütün herkesi davet eder. Koyun Baba kendisi hakkında ileri geri konuşanları hedef alarak keramet gösterir. Şubat ayında kiraz ağacından kiraz toplar. Kendisi hakkında olumsuz tutum sergileyen kişilerden bir kısmı da buna da inanmayarak Koyun Baba'nın sihirbaz ol-

⁷ “Mermerler Meşhedi: Osmanlı kuruluş devrinin önemli şahsiyetlerinden, Er Tuğrul Gazi'nin nökerlerinden Koyun Baba'nın Bizanslılarla yapılan müsademede şehit olduğu yer olan Mermerler meşhedi Güney köyünün bir km kuzeyinde Kızıltepe'nin eteklerindedir. (Karye-i Güney Seğid / T.K.-K.K.A.-75, s. 94)” Orhan Sarıca, kitabında bu bilgiyi vermesine karşın adı geçen Tahrir Defterinde bu kayıt bulunmamaktadır. Yani Karye-i Güney Seğid ismi var, fakat Er Tuğrul Gazi'nin nökerlerinin de içinde bulunduğu diğer açıklama bulunmamaktadır.

duğunu söylerler. Koyun Baba da bu şekilde düşünen ve konuşan kişiler hakkında beddua da bulunur. Abdullah Ağa'nın ısrarı üzerine birisinin gözleri açılır ama diğerini inatçı olup kötü sözler söylemeye devam ettiği için tekrar düzelmesi için Koyun Baba dua etmez ve neden dua etmediğini de izah eder.

Subaşı mevkiine anda ol gün
Gelip cem oldu halk olmakla memnun
Meratib üzere herkes hep oturdu
Koyun Baba, Ağa yanında turdu
Yemekler geldi çün oldu müheyya
Baba ol dem o halka dedi aya
Bu ay **Şubat** aydır gerçi amma
Cenabı Halıkı Kayyum ve dana
Yemiş verse şu **Kiraz** ağacından
Nola akıl eylesek olmaz mı andan
İki münkir münafık kişi anda
Bu söze güldüler hem ol zamanda
Dediler bu **çoban** mecnun mu olmuş
Muhâl söz söyler ol mağbun mu olmuş
Henüz elin yüzüne sürmeden ol
Kiraz bitti yeşerdi oldu mebzul

Koyun Baba, Abdullah Ağa'nın koyunlarına çobanlık yapmak üzere anlaşmaya vardığında kendisine verilecek ücret hakkında ikiz doğuran kuzuların bir tanesini vermesinin yeterli olacağını söyler. Fakat Abdullah Ağa, koyunların çok az bir kısmının ikiz kuzu doğurduğunu, bu durumun da ona istediği anlamda bir faydasının olamayacağını ve bunun için ek bir ücret daha teklif etmesine rağmen Koyun Baba bu teklifi kabul etmez.

İki kuzulayan **koyunlar** heb

Kuzusuyla verilmek oldu enseb

Seçip **kırk koyunu** çün etti teslim

Baba ona dualar etti talim

Çoban olup yola oldu revan ol

O **kırk koyuna** oldu pasban ol

Koyun Baba, Kiraz ağacından Şubat ayında kiraz toplamasının ardından kerametinin zahir olduğunu ve bu bölgede kalamayacağını da söyleyerek Abdullah Ağa veya Menemen'den ayrılır. Koyun Baba, Abdullah Ağa koyunlarını gütmeye karşısında ikiz doğan kuzulardan birisini kendisine ücret mukabili almıştı. Bunun üzerine kırk sayısına ulaşan kuzularla birlikte Anadolu'ya ulaşan Koyun Baba, burada yeni bir program yürütür.

Seferberlik ile bir mah geçip çün

Gelip **Osmancık'a** çün oldu makrun

Koyun Baba Menakıbı

Haza Velayetname-i Koyun Baba Sultan

Bismillahirrahmanirrahim

Elhamdulillahi rabbi'l-âlemin. Hamdu bi-haddi ol halık-ı kevnine kim âlemi, ademden vücuda getirdi ve senayi la yetüddehu ve razıkımı'l-müteallıkı kim ins ü cinnü haşır-la doldurdu. Kendi hazinesinden kerem-i lütfundan ve haza ba-şükürüküm bizi yoktan halk edip din-i İslam'a müşerref kıldı ve selamı bi-nihayet olsun ki şerh-i mübin ve kuvvet-i ehli yakın evliyaullahu Teâlâ aleyhim ecmain.

Amma badehu Allahu Tebareke ve Teâlâ hazretleri bu dünyayı yarattı. İnsan-la doldurdu. Kendi hazinesinden ve kerem-i lütfundan insanı kerametiyle muharrem ve mükerrem kıldı. Cümle ehli kerametten birisi dahi sultanu'l-âlemin kutbu'l-arifin Koyun Baba kaddesallahu sırrahu'l-aziz hazretinin mevlüd-i şerifleri Horasan'dan İmam Ali kerremellahu vecchühü hazretlerinin evladından İmam Heştüm yani sekizinci İmam Rıza evladı olup pak silsileyi mutahhardan zuhur u sudur bulmuştur.

Baba Hazretleri Horasanda sakin iken kendi evkatını salatı ibadeti taata sarf edip ve mesalihini [: en önemli gördüğü işi olarak] [152a] Müslümanlar üzerine mu-

avenet edip hasta hatırın sorardı ve bunlardan gayrı hiçbir nesne ile teaddisi [: hak ve adalet çerçevesinin dışında bir ilişki ve bağlantısı] yoktu. Zühdü takvası kemal-i mertebeye erişti.

Bir gece âlem-i rüyada evvelen bi-zat Hazreti Fahri Kâinat Muhammedi'l-Mustafa Sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem hazretleri lütufla eyitti: Eyliğim, şim[di]den sonra hicret edip Beytullahı hacedip ve beni gelip ziyaret edesin ve sana nice türlü nasipler verilmiştir. Onları arayıp bulup tahsil eylemek lazım gelmiştir, diye buyurduktan sonra Baba Hazretleri artık eğlenmeye mecali kalmayıp sefer eyledi. Müddet ile Kerbela'ya gelip Hazreti İmam Hüseyini ziyaret kılıp andan Bağdat'a geldi. Hacılar ile Kabetullah'a gelip tavaf eyledi ve erkâmı haccı yerine getirdikten sonra Medineyi Münevvereye gelip Ravzay-ı Mutahharayı ziyaret eyleyip ve türbeyi şerifeye yüzün sürüp arzı ihtiyacı daima Ravzay-ı Şerife'de dua ve hacat etmekten hali olmazdı. Bir gün Ravzay-ı Şerife'den nida geldi kim: Eyliğim Diyar-ı Rum'a çık iznillahi birle sefer ile Hak Teâlâ Hazretlerinin hikmetlerin müşahide eylesin [: gözle göresin], dedi. Baba Hazretleri bu nidayı işittikten sonra ondan kalkıp Şam'a geldi. Şam erenleri ile bir nice gün can sohbeti ettiler. [152b]

Badehu erenler ile vedalaşp Bursa semtine Menemen vilayetine koyun gütmeye meşgul oldu. Bir gün Baba Hazretleri koyun güderken bir bağ kenarına geldi. Hal diliyle bağ ona eyitti: Gerçek er isen şol koyunları bana yayasın. Ola kim senin himmetinde ırgatım ola, otlarımı ayıtlayalar, dedi. Baba Hazretleri bu hali müşahide eyleyip bağın kenarının çalısın kaldırıp o koyunları bu bağa salıverdi. Meğer o gün bağ sahibi bağını görmeye gelir görür kim bağın içinde bir sürü koyun gezer ve bir çoban, değneğine dayanıp durur. Bağ sahibinin aklı başında kalmayıp döndü. Şehre geldi Subaşı'ya eyidür: Benim dadımı [: gelirim] ele vermişsin yoksa sende şikâyet ederim, dedi. Subaşı eyidür: Söyle şikâyetin nedir, dedi. Bu kişi eyidür: Bugün bağma bir çoban koyun salmış halen dahi içindedir. Dönüp sana geldim bana bunun gibi hayf eylemiştir, deyince Subaşı şehir ayanı birkaç kimseler alıp bağın zararını görmeye geldiler. Gördüler kim koyun bağ içinde yayılıp gezer lakin bir yaprağına zarar ve ziyan eylememiş. Pes bu ahvali Şubaşı ve anda olan kimesneler görüp bağ sahibine eyittiler: [153a] Ey kişi, bu senin şikâyet ettiğin kimesne ehl-i velayet sahibi ve sahibi keramet ancak, deyip geldiler. Baba Hazretlerinin elin öpüp özür dilediler ve eyittiler: Erenler şahı gerçi biz sana gönlümüzden adavet etmiş idik. Lakin sen tekin [: boş] kişi değil imişsin, deyip hayır duasını alıp gittiler.

Koyun Baba Sultan kaddesellahu sırrahu'l-aziz hazretleri koyun güderken nef-sine sükuniyyet hâsıl olup kırk gün bir mağarada riyazet çekip gündüzü saim, gecesi kaim olup Hak Teâlâ hazretlerine niyaza meşgul oldu.

Pes kırk gün tamam olduktan sonra hatiften bir nida geldi kim: Âşık çoban, arif çoban, dile benden ne dilersin, dedi. Baba Hazretleri dahi: Yardımcı seni isterim, deyince üç defa böyle denildikte üçüncüde dahi nida geldi kim: Pes, sen bizi istedin biz dahi seni dünyada ahirette azizlerden kıldık. Bir Kara Kayalı köpüter [?] yer, vilayet vardır. Onda garip asayiş eğlenecek yer yoktur. Onda varıp mekân tut, sofraya yay, yoldan geçen misafiri hoş tutasın, deyi buyurulup bu canibe gönderilmiştir. La şek ve la şüphe!

Sair evliyaya nasip, vasıta ile [153b] verildi. Ama Koyun Baba hazretlerine bila vasıta verildi.

Bundan sonra Koyun Baba Sultan kuddesallahu sırrahu'l-aziz batın evinde İmam Ali kerremellahu vechehu hazretleri ile buluşup safa nazar edip eyitti: Var imdi oğlum, iradet-i hak birle [Allah'ın isteğiyle] bu sana müteallik oldu kim bir Kara Kayalı köpüter [?] yer vardır. Garip, fukara eğlenecek yer yoktur. Anda varıp sofraya yayıp gelen misafiri hoş tutup fi sebilillah yedirip içiresin, diye buyurdu.

Ve bu nasip Hazreti Babaya Hazreti İzzetten verildiğine şeytan aleyhi'l-la'ne haset edip zürriyetlerine eyitti: Arif Çobana bir ulu mertebe verildi. Onda varıp türlü hayır hasenat etse gerek, itmedi. Varıp yolunu bağlayıp onu yoldan azdırasız, dedi.

Pes bu şeyatini zürriyetler bir Derbend'e gelip Baba Hazretlerinin yolunu bağlayıp durdular. Çünkü Baba Hazretleri bu ahvale muttali olunca velayet kuvvetiyle Kavak'a işaret edip "Hafız" ismine meşgul olacak Kavak ağacı ikiye ayrılıp Baba Sultan içinde nihan oldu. Askeri Azazil ise Baba Hazretlerinin namı nişanın bulamayıp perişan perakende olup gittiler [154a].

Badehu Baba Hazretleri, şeyatinden halas olduğuna şükranı Kavak içinde bir çille çıkardı. Ondandır yoluna revana olup gitti.

Pes kasabay-ı Osmancık'a gelmezden mukaddem şehrin havalesinde İnegöl Dağına gelip kudret sapanına bir taş koyup attı. Taş gelip Hıdırlık altına düşüp karar eyledi. Halen ol taşın etrafı mezar gibi çevirip ziyaretgâh eylemişlerdir. Çünkü Koyun Baba Hazretleri Osmancık'a geldi. O zaman Osmancık'ta kırk nefer ehli velayet ki-

mesneler var idi. O gece cümlesinin çırağı cerb oldu [: söndü]. Ne kadar cehdettiler, hiçbir vecihle yakamadılar. Bunlar bir araya geldiler eyittiler: Bu gece bizim çerağımız cerb oldu. Acaba hikmet nedir, dediler.

O mecliste Mantık Dede derler bir aziz var idi. O eyitti: Erenler bu diyara bir sahib-i tasarruf kimesne geldi. Bu diyarlar ona verildi. Bizim çerağımız söyündüğüne [: söndüğüne] sebep odur, dedi. O erenler eyitti: Biz o eri bulup didarı şerifleriyle müşerref olup safâ nazar almak lazım oldu, deyip ondan Mantık Dede'ye eyittiler: Bir murakabe ile gör, o er kangı caniptedir, dediler. Ondan Mantık Dede bir murakabe çekti. Bir saatten sonra başın kaldırıp eyitti: İşbu şehir içinde bir Sakızlık [154b] ağacının gölgesinde oturur, dedi. Fil hâl dervişler kalkıp Koyun Baba Sultanın huzuru şeriflerine gelip selam verdiler. Koyun Baba bunların selamın aldıktan sonra kalkıp musafaha ettiler. Oturdular, biraz sohbet ettiler. Esnay-ı kelimadan sonra eyittiler: Erenler şahı gelişiniz ne yerden ve meşrebiniz kimdir ve nasibiniz kimdendir, dediler.

Koyun Baba Sultan eyidür: Hüma [: cennet ve devlet kuşu] idik desti yakından uçtuk bu dar-ı fenaya misafir düştük. Mevlidim Horasan vilayetindedir. Aslım İmam Heştüm ve meşrebim Muhammet Ali'dendir ve nasibim bila vasita canibi haktan sunuldu, deyip tamam olduktan sonra o erenlere eyitti: Eylliğim bu vilayetin gözcülüğü bize verildi. Siz gayrı yere gidin, dedi.

Pes, o erenlerin otuz dokuzu Baba Hazretleriyle vedalaşıp gittiler. Ama Mantık Dede gayet pir olmuştu. Gelip Babanın ayağına düşüp eyitti: Erenler şahı beni pirliğim deminde didarımdan mahrum etme. Adım sanım bilirsiniz hayatımda hizmetkârın olayım. Mematımda abdalların ile yatayım, dedi.

Pes, Mantık Dede ne kadar kim diri oldu. Baba Sultan nazarından ırak olmadı. Vefat eyledikten sonra abdallar mezarı içinde [155a] defnettiler. Mezarı bellidir. Kadir, Bayram ve namaz gecelerinde başı ayağı ucunda şemalar yakarlar. Bundan sonra Koyun Baba Sultan kaddesellahu sırrahu'l-azizin velayeti aşikâre oldu. Mürit muhip çoğaldı. Her taraftan adak, çırak getirip itikatlarla behremend [: nasibi olan hissedar] olup giderlerdi.

Pes bundan sonra **Koyun Baba Sultan kerametini halka izhar eylediğin beyan eder.**

O zaman Gümüş'te bir vaiz var idi. Adına Abdullah derlerdi. Evliyayı münkir kimesne idi. Osmanlık'ta bir er zuhur etti, deydi Baba Hazretlerinin velayetlerinden

onun huzurunda naklederlerdi. İnkârı dahi ziyade olurdu. Bir gün sohtalarına [: öğrencilerine] eyitti: Osmancık'ta bir salus [: riyakâr] peyda olmuş adına Koyun Baba derler imiş. Sihriyle halkı kendüye muhip edip dalaalete düşürmüş. Sizden bir kaçınız varın onu tutup bana getirin. O sahharı [: büyücüyü], ihrak-ı binhar [: ateşte diri diri yakayım] edeyim, dedi.

Pes bunlardan on iki kimesne yerinden durup azmeylediler. Vaiz dahi bunları gönderip işine meşgul oldu. Bunlar öğleye değin gittiler. Güvercinlik Yazısına geldiler. Gördüler kim ısıcak oldu eyittiler ki: Yaranlar, gelin biraz söğüt gölgesinde yatalım rahat [155b] olalım ondan sonra yolumuza gidelim, dediler.

Pes varıp biraz söğüt dibinde yattılar, uyudular. İttifak cümlesi ihtilam oldular. Uyanıp her birisi gusletmeye suya girdiler. Bu taraftan bunların ne niyette geldiği Baba Hazretlerine malum olup Koyun Baba Sultan ırmak kenarında olan yılanlara hal diliyle söyledi: Her biriniz bu kişinin esbabın hıfz edin bi-iznillahi Teâlâ, diye işaret eyledi. O yılanların her birisi bir sohtanın esbabı üzerine çıkıp başlarını bir karış yukarı kaldırıp durdular.

Pes bunların guslü tamam oldu. Esbablarını giymeye geldiler gördüler kim esbabları üzerine birer yılan çıkıp başların yukarı kaldırıp bunlara hücum ederler. Çünkü bunlar bu hali gördüler dükelî [: hepsi] hayran olup basiretleri bağlandı. İçlerinden biri ettiler: Yarenler bu bela bizim başımıza o erin velayetini inkâr ettiğimiz için geldi, dediler. Meğer o arada abir [: geçen] sığır çobanı var idi. Sığırın suya getirirdi. Gördü kim ırmak kenarında birkaç kimseler üryan dururlar bunlar dahi ettiler: Ey çoban karındaş şunun gibi bir hal vaki oldu nice edelim, [156a] dediler. Çoban eyitti: Hiç gönlünüzde bir kimseye yaramaz niyetiniz var mıdır, dedi. Bunlar eyittiler: Beli vardır, dediler. Çoban eyitti: Nereden gelirsiniz? Bunlar eyittiler: Biz Gümüşlü Abdullah vaizin sohtalarıyız, işittik kim Osmancık'ta bir kişi peydah olmuş, adına Koyun Baba derler imiş. Onu tutup alıp gitmeye geldik, dediler.

Pes Çoban bunlara eyitti: İmdi bu yılanlar o erin velayetiyle gelmişler, yine onun emri ile giderler, dedi. Çünkü bunlar çobandan bu vecihle hak kelâmı işitecek gönüllerinden kını kibri terk edip evliyaya muhabbetle kalplerin tasdik edip eyittiler: Ey yilancıklar, gerçek Koyun Babayı severseniz varın esbabımız üzerinden gidin, deyince o yılanlar Baba Hazretlerinin ismi şeriflerin işitecek fil hâl her biri su gibi akıp gittiler. Zehi kerametine yılanlar dahi hikmetine imtisal ve emrine ferman olmuş dururlar. Hocalar esbabların giyip çobanla vedalaşıp o aradan gittiler. İkinci vaktinde şehre

gelip bir kişiye sordular eyittiler: Koyun Babanın mekânı kangı caniptedir, dediler. O kişi eyitti: Hıdırlık'a garip bir Sakızlık ağacı dibinde [156b] dururdu. Bunlar dahi Sultan Koyun Babanın huzuru şeriflerine erişip elin ayağın öpüp yamacına durdular. Eyittiler: Erenler şahı kemlik bizden kerem erenlerden, dediler. Koyun Baba Sultan mübarek ağzın açıp nefesinden şöyle geldi kim: Her ne kim eder herkes kendüye eder, iyilik eden iyilik bulur, kemlik eden kemlik bulur, eyliğim, dedi. Çünkü bunlar Koyun Baba Sultanın bu vecihle hak kelamını işitecek her biri ağlayıp canı gönülden muhip olup ettiler: Baba Sultan biz günahkârlar senin hizmetkârın olmak dileriz, diye tazarru ve niyaz ettiler. Koyun Baba Sultan eyitti: Dervişlik bir oddan gömlektir her kişi onu giyemez ve lokması yedi kâsedden geçer zehirdir. Her kişi onu yiyip hazmedemez eyliğim, dedi. Bunlar ettiler: Erenlerin nazarı kimyadır kara taşta nazar etse gevher olur. Aman mürüvvet bizi didarından mahrum etme diye tazarru ve niyaz eyittiler, eline ve ayağına düştüler. O mürüvvetkani güler yüzlü, şükür sözlü kutbularifin evliyayı sultan Koyun Baba kaddesallahu sırrahu'l-aziz hazretleri eyidür: Kabul ettik, eyliğim, dedi. On biri halis muhlis babanın bendesi [157a] olup kaldılar. Ama bunların biri dil ile ikrar edip gönlünden inkâr etti. Hazreti Sultan Koyun Babanın fırsatını gözetirdi. Bir gün Baba Hazretleri bir duvar gölgesinde yatardı. Ol bed-fial onu görüp seğirtip dama çıktı. Gördü kim bir büyük taş var, iki eliyle yuvalayıp o taşı Baba Hazretlerinin üzerine bıraktı. O taş inip dokunacak mahalde Baba Sultan mübarek eliyle o taşı tutup dam üzerine attı. Cüdam olasin, dedi. Erenlerin nefisinden hazer gerektir.

Akıbet o kişi cudam olup şehirden sürdüler. Evliyadan zahir olan keramete münkir olacak böyle olur.

Sultan Koyun Baba Osmancık'a Gelmezden Mukaddem Çobanlar Köyünde Zahir Olan Kerameti Beyan Eder.

Menemen canibinden gelirken Koyun Baba Sultan bir köye geldi. O karyede Mustafa Faki derler bir kimesne var idi. Bir nice gün onun koyununu güttü. O köyde bir nice hasutlar var idi. Sultan Koyun Baba hakkında suizan ederlerdi. Bu derviş, bu kişinin evinde durur, ehli ayaline kem nazar eder, dediler. Bunların bu fikr-i fasıklarnı Koyun Baba Hazretlerine [157b] malum oldu. Mustafa Faki onda sizin ile bahçe seyrine gidelim, dedi. Mustafa Faki o köy halkıyla bir olup kalkıp bahçeye vardılar. Meğer o vakit kış günü idi. Baba Sultan Hazretleri Mustafa Faki'ye eyitti: Mevlana gönlümüz yemiş ister, çıksan şol kiraz ağacından biraz kiraz indirsen yesek, dedi. O köy halkı bu sözü işitecek ettiler: Kış günüdür ağaçta yaprak yok, kiraz kanda ola-

caktır, dediler. Koyun Baba Sultan kaddesallahu sırrahu'l-aziz eyidür: Siz âmin deyin biz dua edelim ola kim Hak Hazretleri işbu kiraz ağacından bize yemiş vere yiyevüz inşallahu Teâlâ, dedi.

Pes Koyun Baba Sultan Hazretleri Hızır Nebi duasın okuyup o köy halkı âmin, dediler. Dua tamam olup el yüze sürdükleri demde bi-kudretullahi Teâlâ o ağaç tomurcuklandı, yapraklandı, çiçeklendi. Fil hâl dopdolu kiraz olup kemalin buldu. O cemaat dükeli [: hepsi] hayran olup kaldılar. Koyun Baba Sultan kiraz ağacına çıkıp bunlara vafir [: çok] kiraz indirdi. O cemaat yukarı baktılar gördüler kim Baba Hazretlerinin ud yerinde bir ak gül bir kırmızı gül durur. O suizan edenler summun [158a] bükümün⁸ olup kaldılar. Koyun Baba Sultan kiraz ağacından indiği gibi köy halkı gelip ayağına düştüler, özürlerin dileyip bizim günahımıza kalma erenler şahı, dediler. Koyun Baba Sultan bunlara eyitti: Aynülyakın görmeyince inanmadınız gözleri kör olasılar, dedi. O hasutların gözleri kör oldu.

Pes o halk Koyun Baba Hazretlerinin eline ayağına düşüp bi-nihaye tazarru ve niyaz edip ağlaştılar. O mürüvvetkani bunlara terahhüm [: acıyıp] edip mübarek ağzı yarın [: tükürüğünü] bunların gözlerine sürdü. Fil hâl sıhhat bulup evvelkinden yig oldular [: daha güçlü oldular].

Erenlerin velayeti berakatında o bahçe bir nişangâhtır. Âşıklar onu bilirler. Sultan Koyun Baba kaddesallahu sırrahu'l-aziz gördü kim sırrı aşikâre oldu. O köy halkıyla vedalaşıp divane oldu.

Bab: Koyun Baba Sultan, Sultan Mehmet ile Mülakat Olup Gösterdiği Rumuzu Beyan Eder

Koyun Baba Sultan kaddesallahu sırrahu'l-aziz hazretlerinin zamanı saadetlerinde Sultan Murat oğlu Mehmet Han Rum padişahıydı ve Uzun Hasan Acem padişahıydı. Bir gün Uzun Hasan Acem'den Gürcistan'dan çeri [: asker] cem edip Rum üzerine [158b] yürüdü. Evvel Erzurum'a geldi. Ondan geçip Sivas'a geldi. O vilayetleri yaktı, yıktı. Ondan Tokat üstüne yürüdü. Tokat halkı gafil bulundu. Tokat'ı yağma eyledi. Bu canipten Sultan Mehmet, Tokat garat [: hücum ve yağma] olduğun istima' edip [: işitip] bu dahi asker çekip Engüriye geldi. Onda ulu asker [: çok sayıda asker] cem edip Osmancık tarafına revan oldu. Çünkü şehre yakın geldi, şehir halkı istikbale çıkıp dua ve senalar eyledikten sonra Sultan Mehmet bunlara etti: Ey

⁸ "Gözleri görmez, kulakları duymaz."

Osmancık halkı hiç diyarınızda evliyaullahtan kimesne var mıdır, dedikte şehir halkı eyittiler: Beli padişahım, Koyun Baba derler kuvvet ve kudret sahibi bir gerçek er vardır, dediler. Çünkü Sultan Mehmet evliya haberin işitti vezirine eyitti: Lala yürü, otağa varmazdan mukaddem o eri ziyaret eyle, gör ne remiz eyler, yarın ala's-sabah ben dahi varıp ziyaret edem, dedikte vezir ala'r-re'si ve'l-ayn, deyip birkaç beyler ile Baba tarafına revane oldu. Kızılırmak kenarına gelince vezir eyidür: Er nazarına gideriz, gelin abdest alalım batınımız zahirimiz bir olsun, dedi. Ondan abdest alıp sürüp ikindi vaktinde [159a] Koyun Baba Sultan huzuruna vardılar. Kaçan kim Baba Hazretlerinin nurani yüzünü vezir görücek aklı şaştı. Ne canipten varacağız bilmedi ensesi tarafından vardı. Koyun Baba Sultan vezire eyitti: Er erin ensesinden mi gelir bre küstah, dedi. Vezir eyidür: Hata benden ita senden erenler şahı, deyip ileri geldi Baba Hazretlerinin mübarek elin öpüp himmet nazarı ile gerçekler gerçeği deyip geri dönüp Hünkâr katına geldi. Sultan Mehmet vezirine eyitti: Lala gördün mü o eri nicedir, dedi. Vezir eyidür: Gördüm padişahım, tamam keşf-i keramet sahibi bir gerçek erdir. Ancak himmeti hazır olsun, dedi. Çünkü Sultan Mehmet vüzeranın bu kelamını işitti. Derhal yerinden kalkıp: Bize vacip oldu, o eri varıp ziyaret kılmak, deyip Koyun Baba Sultan huzuruna geldi, gördü kim Baba Hazretleri kıbleye karşı müteveccih hak ile muattalda [: meşgul] durur. Baba Hazretleri dahi padişahın kendiye geldiği malum olup dönüp padişaha müteveccih eyledikte padişaha Koyun Baba Sultanın mübarek didarın görücek aklı şaştı. Ne canipten varacağız [159b] bilmeyip gözlerine gönlüne sürur hâsil olup izzetle selam verdi. Koyun Baba ayak üzere kalkıp: Aleyke's-selam ey Sultan Mehmet Gazi Han, dedi. Ondan Sultan Mehmet gelip Baba hazretleri ile musafaha eyledi. Biraz sohbet ettikten sonra Sultan Mehmet eyitti: Himmet nazarıyla Baba Sultan birkaç türlü muradımız var hâsil olsun dahi sana gün başına bir köy vakfedeyim, pirinç, yağ, bal bahası akın edeyim. Onda duran dervişlerin evkatı, hamde benim duama, devletim duasına meşgul olsunlar, dedi. Koyun Baba Sultan kaddesallahu sırrahu'l-aziz Sultan Mehmet'e eyitti: Ondan çıkar onda sok; ondan çıkar onda sok, dedi. Meğer Padişahın üç odalığı var idi. Onlara meyli muhabbeti ziyade idi. Baba Hazretlerinin ondan çıkan onda sok dediğinden hatırına onlar gelip eyitti: O günahımızı biliriz erenler şahı, dedi. Koyun Baba Sultan hazretleri eyitti: Öyle demek değil, var onları al onda sakin ol, otur, demektir, dedi. Meğer Sultan Mehmet'in muradı bu idi kim eğer Hak Teâlâ bana Trabzon'u, İstanbul'u ve Kefe'yi fethi müyesser olur ise bu evliyadan bir işaret olsun diye bu niyet üzerine [160a] gelmişti.

Pes, Koyun Baba onları al da onda sakin ol, oturur, dedikte Baba Hazretlerinin kendi nutkundan bu kelam istima' edecek ceman şüphesi zail olup Baba Hazretleriyle

musafaha edip eyitti: Tahkik, şimdi bildim ki bu zamanın kutbu imişsin. İmdi hayır duadan feramuş buyurmayasız, deyip Baba ile vedalaşıp otağına geldi. Yarandesi göçüp Uzun Hasan üzerine yürüdü. Bu taraftan Uzun Hasan dahi Tokat'tan kalkıp Baybu[r]d sahrasında karar eylemişti. Sultan Mehmet dahi varıp bu sahrada buluşup üç gün üç gece cenk edip Allah Teâlâ'nın inayetiyle ve Resulü Ekrem mucizatiyle ve Sultan Koyun Babanın ala himmetiyle Sultan Mehmet, Uzun Hasanı sinup [yenip] askerini tarumar eyledi. Ondan dönüp Bursa'ya geldi. Ondan sora İstanbul'u ve Trabzon'u ve Kefe'yi fethedip gelip İstanbul'da karar eyledi. Sultan Mehmet, Koyun Baba ile buluştuğu zamanda Baba Sultan yanında zahiri batını pak olmuş on yedi dervişi vardı. Koyun Baba Sultan bu dervişlerine eyitti: Vakıf etmeğini benim kızanıma koyman [160b] dibini deler. Hak Teâlâ dergâhında bulgur bulamaç el verir ve dirlik odunu yakın, yoldan geçeni hoş tutun, elde olanı fi sebilillah harç edin, gerisi gelmez sanman, gelir yetişir ve dahi şeriat emrini muhkem tutun. Zira ki şeriatdan düşen dört kapıdan düşer, eliniz emeğin alınınız terin fi sebilillah yedirin, dost gönlün ağrıtmaz. Eğer yaş yaşayalım ömür sürelim dersiniz ibiklice toygur [: ibikli tarla serçesi, çayırkuşu] gibi sığır izlerinde sine sine yürün. Devletli olmak dilerseniz dilsiz ve kulaksız olun, dedi. Ve dahi dişinizden ve tırnağınıza değin sarının [: sıkıca sarılm] dervişlik kemalli olacak, gelir yetişir, birbirinize yar olun, bana dahi yar olasız. Bana yar olan Hakka yar olur. Eğer bu nasihatlerimi tutarsanız dünyada ahirette berhudar olasınız ve behremend [: nasipli] olasız ve eğer bu nasihatlerimi tutmazsanız içinizden nihan olurum. Nice edip neyleyeceğiniz bilmeyesiz, dedi. Baba Hazretleri abdallarına serzeniş edip be, gözlerine ak boz oturmuşlar ne beni bildiniz ve ne birbirinizi bildiniz. Her birinizi yetmiş adamdan üründüledim [: en iyisi seçtim] be, devleti gelmişler [: talihleri açıklar] varın çok şükür eylen kim [161a] yolunuz gelip bana çıktı. Siz benim için bir içim su veya bir dilim etmek verirsiniz yahut bir saman çöpçüğünüzü huzuru kalp ile şuradan kaldırıp şuraya korsanız yarın Hak divanında alam şu yana koyam, gözeticiniz yok sanman, iyiyi yavuzu gözetiniz, yadı yaramazı bana salın, ben onun hakkından gelirim. Tuttuğumu geç tutarım ama muhkem tutarım. Rızasız iğnem yiye ne çuvaldız kustururum ve yerine bin ıvaz alırım [: karşılık alırım]. Şol elden ayaktan çıkıncaya kadar bana hizmet eylen. Huzuru Hakta size Allah Teâlâ Hazretlerinden bin ıvaz aliverem, dedi.

Sultan Mehmet Koyun Baba kaddesallahu sırrahu'l-aziz ile mülakat olup gitikten sonra kamu hacatları reva olup Hak Teâlâ Hazretleri feth-i fütihat müyesser eyledi.

Günlerden bir gün vezirine eyitti: Lala, Koyun Baba Sultanın rumuzu sahih bi-la şek ve-la şüphe veliyullahtan idiğü mukarrerdir. Ben de onun için hankah, biraz bina edip ve bazı karyelerden vakıf eylemek gönlümden geçer. Sen ne dersin, dedikte; vezir eyidür: Güzel niyet eylemişsin, Allah kabul eyleye, Huda muinin ola! Ama evvel bir salih kimse gönderelim varsın [161b] o veliyullahı görsün ve ondan bir cevap alsın, rızası ne vecih üzerine ise gelip padişaha ilam eylesin, ondan sonra mübaşeret olunsun, dedi.

Hünkâr Kapıcılarından erenler muhibbi bir kimse var idi. Padişah buyurdu: O kapıcıya kırk bin akçe verip gönderdi. O kapıcı olak [: kısarak] ile on birinci gün Osmancık'a dâhil oldu. Gelip Sultan Koyun Baba Hazretine kavuşup elin ayağın pos kıldıktan [: öptükten] sonra eyitti: Erenler şahu hazretine hünkâr selam eyidür senin için bir tekke ve biraz bina edip hayır hasenat etmek ister. Ne buyurursuz, dedikte Koyun Baba Sultan tebessüm edip eyitti: Hak verdiği bana yeter, iliğim, dedi. Eğer hayır etmek isterse işbu Kızılırmak üstüne bir köprü yaptırısın, dedi. Cevap vermedi.

Pes, Kapıcı dönüp Sultan Mehmet'e gelip hali ilam eyledi. Devletli Hünkârım o veliyullah ne hankah ve ne vakfa rıza vermedi. Eğer hayır isterse bu Kızılırmak üzerine bir köprü yapsın, dedi.

Sultan Mehmet diledi kim Kızılırmak üzerine köprü bina ettire. Lakin ona müyesser olmadı oğlu Sultan Beyazıt Hana müyesser oldu. [162a] Sultan Mehmet vefat edinceye kadar Beyazıt Han Amasya'da şehzadey-i seccade olup eğlenirdi. Ondan cülus etmeğe alıp giderken tahta köprü üzerinden geçerken titredi bi-zaruri geçtikte: Bu mahalde bir köprü yapılsın, diye buyurdu. Ferman bırakıp köprü bina olundu. Nasip Sultan Beyazıt'ın imiş!

Kapıcılar gittikten sonra Koyun Baba Sultan ayak üzere kalkıp abdallarına eyitti: Gelin işbu emaneti sizinle sahibine teslim edelim, deyip ırmak tarafına yürüdü. Abdalları arkasına düştü. Baba Hazreti köprünün ortasına gelince durdu eyitti: Bu dahi sana hizmet bahası olsun, deyip Hünkârdan gelen kırk bin akçeyi ırmağa attı. Yanında hazır olanlar gönlünden eyittiler: Baba Hazretleri işbu akçeyi ırmağa atacağına bize verse bir mahalde sarf etsek olmaz mıydı, dediler. Bunların bu hali Baba Hazretlerine malum olup bunlara eyitti: Sizden sonra gelenler taam pişirmek için Örtülü Dağından su ile odun getirselere gerekir. Onları rencide etmesin diye hizmet bahasını verdim, dedi. Baba Sultanın himmetiyle ne denli odun seferi olduysa bir kimsenin burnu kanamadı.

Rivayettir ki [162b] geyik buzalasa buzağıyı bırakıp kaçar. Eğer ejderha ise on iki saatte nefes alıp verdikçe büyür. Eğer buzağı ise büyümez ondan atası yakın gelir. Eğer kendinden yana gelirse yine kaçar. Eğer gelmezse varır emzirir. Eğer ejderha ise Allah Teâlâ'nın şerrini Müslümanlar üzerinden defetmek için azap meleklerine emreder. Yağmurlu günde zincir ile havaya çekip Kaf Dağının ardına atarlar.

İttifak Baba Hazretlerinin mübarek kademi bu diyara basmazdan mukaddem Kadıncık Dağında bir ahu gelip Çal Dağına giderken Allah emriyle buzaladı. Buzağı kendinden ayrıldıkta kırk adım öte durdu. Bir saat baktı gördü kim kendinden yana gelir. Onu gördü bırakıp gitti. O ahudan doğan ejderha oldu. O yerde olan köyleri incitti def'ine çare edemediler. Çünkü Baba Hazret bu diyara geldi nice türlü velayet izhar eyledi. Bu iki karye halkı ittifak edip Koyun Baba Sultan'ın ayağına düşüp yalvardılar. O mürüvvet madeni muradbahş [: istekleri yerine getiren] olup eyitti: Nenün gibi [: nasıl bir] derman isteriz, dedi. Bunlar [163a] eyittiler: İki köy arasında bir ejderha peyda oldu. Daim bize elem verir, davranımız ırmaktan su içse suyu ağular, davranımız kırılır, onun şerrini bizim üzerimizden def eyle deyip tazarru ve niyaz eylediler. Baba Hazretleri eyittiler: Varalım, Allah emriyle o zalimin şerrini üzerinizden defedelim, deyip kalktı. Asasın eline alıp o cemaat ile revan oldular. Kuşluk vakti o ejderhanın mekânına geldiler. Ejderha, Kızılırmak'tan su içmeğe gitmişti. Bunları gördü hemen dem kaçılıyıp [: koşarak, seğirterek] ağzından ateşler saçıp Koyun Babanın üzerine yürüdü. O, köy halkına eyitti: Siz geri gidin deyip kendisi ileri yürüdü. Asa ile bir kez çalıp taş ol bre melun, dedikte Allah emriyle kaçılıyıp gelirken taş oldu. Şimdi dahi asa ile vurulan yerden kan ile irin şeklinde bir su akar. O köy halkı gördüler ki tarafetü'l-ayn içinde ejderha taş oldu. Seğirtip Baba Hazretlerinin ayağına düştüler, itikatları dahi ziyade oldu. Birkaç gün Baba Sultan'ı karye halkı ziyafet edip kurbanlar kesip çeraklar verdiler. Ondan sonra Koyun Baba Sultan onlar ile vedalaşıp mekânına gelip zikr-i hakka meşgul [163b] oldu.

Bir gün Koyun Baba Sultan kaddesallahu sırrahu'l-aziz abdallarına eyidür ki: Benim yanına ne günah ile gelirsiniz gelin kanlı gömlekle gelmen Kızılca Bağır-sağını [: yemek borunuzu] berk bağlan, bana dahi minnetiniz olmasın, dedi. Bir gün Baba Hazretlerinin abdalları eyittiler: Evliyaullahtan bazıları şeriat emrine girip evlendiler ve bazıları mukayyet olmadılar. Sebep ne ola, dediler. Baba Hazretler muradbahş olup eyitti: İştmediniz mi kim Resulüllah sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem hazretleri buyurmuştur kim: Benim ümmetimin sekiz yüz yıldan sonra gelenleri ev-

lenmekten evlenmemek yeğdir. Zira onun için kim tarihi hicretin sekiz yüz yılı geçtikten sonra dünyaya gelen evladın binde biri salih olmaz, dedi.

Pes Baba Sultan, abdallarına bu kelamıyla teselliy-i hatır eyleyip [: bu durumu unutturacak nasihati edip] artık kılûkal etmediler.

Koyun Baba Sultan kaddesallahu sırrahu'l-aziz Osmancıklı Bahşi'yi Kâbe'ye İletip Getirdiğini Beyan Eder.

Şhirden Bahşi derler Baba Hazretlerinin bir muhibbi var idi. Koyun Baba Sultan dahi onu canı gönülden severdi. Bir gün bu Bahşi Kâbe'ye gitmeye arz kıldı ve eyitti: Varayım, Baba Hazretinden bir dua safâ nazar alayım andan sonra ben dahi tedarik edeyim, dedi. Duru gelip Baba Hazretlerinin nazarına geldi [164a] eyitti: Sultanım bana himmet eyle Beytullah'a gitmek isterim, dedi. Baba Sultan eyitti: Sabır ile oğlum hacılar gitsinler, sen bir eve gir, otur, seni kimse görmesin, hesap ile hacılar Arafat'a çıktığı gün cemi levazımatını al. Dahi yanıma gel inşaallahu Teâlâ seni Kâbe'ye ileti[ri]m. Muradın hâsıl edeyim, dedi. Çünkü Bahşi bu kelamı işitti. Baba hazretine itikadı ve itimadı olmakla kendine olan ihsanı işitti. Kemal-i mertebeye hıfz edip vardı, bir eve girdi. Sabreyledi, kimseye görünmedi. Ta hacılar Arafat'a çıkacağı gün Bahşi dünyalıkta neye kadir ise alıp Baba Sultan nazarına getirdi. Koyun Baba Hazretleri o malı alıp yetimlere ve dulavratlara ve medetsizlere ulaştırdı. Bir habbesini kabul etmedi. Bahşi'ye eyiti: Yürü bir zübal [: hulusu kalple çabucak] bal getir, helva pişirelim yolda gerek olur, dedi.

Pes Bahşi dahi bir zübal bal, yağ getirdi. Baba Sultan abdallarına eyitti: Bizi bugün yarın gözlemen deyip Bahşi ile kalkıp şehrin şimal tarafına revan oldular. Bir yüksek tepeye çıkıp od yaktılar. O balı, yağı helva pişirdiler. Ondan sonra Baba Sultan, Bahşi'ye eyidür: Seni Kâbe'ye bu şartla iletirim ki bu sırrı kimseye faş etmeyesin. Onda [164b] olan hacılar sana kaçan [: ne zaman] geldin derlerse Mısır hacılarıyla geldim, diyesin dedi. Ondan sonra Bismillahirrahmanirrahim deyip Bahşi'nin eline yapışıp asasin eline alıp yum gözünü, dedi. Bahşi eyidür: Gözümü yumdum. Tarafetü'l-ayn içinde yine "aç" dedi. Gözüm açtım. Kendimi Arafat Dağında gördüm. Hacılar ile vakfeye durdum. Baba Hazretini asla görmedim. Ama bana bir yeşil donlu kimse eyitti: İşte Arafat Dağı budur, dedi. Çünkü vakfe tamam olup Mina'ya yazısına geldim. Ertesi herkes kurban almağa meşgul oldular. Akçe yoktur ki kurban alam acaba neylesem derken Arap şeklinde bir kimesne elinde bir kurban tutup durur. Koyun Baba muhibbi kim ise bu kurbanı ona versem gerek, der. Eyittim: İşte Koyun Baba

muhibbi benim, dedim. Kurbanı bana verdi ve vardım boğazladım. Baba Hazretleri cemi tavaf yerlerini tavaf ettikten sonra beni Zemzem Kuyusu yanında bulasın, demişti. O araya geldim. Baba Hazretlerini onda buldum. Bana eyitti: Cemi arzularını hep gördün mü, dedi. Beli, himmetin berakatında gördüm, dedim. Yine bana eyitti: Yum gözünü, dedi. Pes gözümü yumdum. Yine “aç” dedi. Açtım kendimi helva pişirdiğimiz ateş yanında buldum. Gördüm ki dahi ateş [165a] söyünmemiş [: sönmemiş] idi. Ondan evime geldim Allah Teâlâ’ya hamdi şükürler eyledim.

Bir gün Baba Hazretlerine eyittiler ki: Erenler şahı sizler darı fenaya intikal edecek mezarınızı ne yerde ihya edelim, dediler. Pes Baba Hazretleri bunlara eyitti: Gelin size göstereyim, deyip kalktılar şehrin şimal tarafına gittiler. Halen tekye olan mevziye gelip Baba Hazretleri asa ile işaret eyledi. Çün Baba Hazretleri darı fenadan darı bekaya intikal ettiği zaman o yerde defneylediler. Mezarı yapmaya başladılar.

Pes Baba Sultanın mezarı bir er boyu çıktık da Ali Koçi derler bir derviş var idi. O kayboldu. İşbu Ali Koçi dedikleri derviş gelip Baba Hazretlerine iradet getirdiği zaman Baba Sultan bu dervişe: Erişti o oğlan, diye ad vermişti. O gelen dervişler gönüllerinden ettiler: Biz bu nice zamandır hizmet ederiz bize erişti, diye çağırılmaz. Bu dün geldi buna erişti, diye çağırır diye hatırları melül olur. Bu hal Baba Hazretlerine malum olup bunları teselliy-i hatır etmek için bir gün Ali Koçi’ya eyitti: Gerçeğim yürü, var ırmaktan bir içim su getir sana nasibini vereyim, dedi.

Pes Ali Koçi bu kelamı işitecek eline iki desti alıp [165b] Kızılırmak’tan su doldurup Baba Hazretine getirdi. Baba Sultan, Ali Koçi’ye eyidür: Gönlü gönle kattın anı dök de bir dahi getir, dedi. Pes erin nefesin hak bilip tekrar vardı. Bir dahi getirdi. Pes yakın gelince onu dahi “dök” bir dahi getir, dedi. Erin nefesin hak bilip kalbine asla bir nesne getirmedi. Hulusi kalple varıp yine getirdi. Pes üçüncü defa gelen suyu alıp içti. Erenlerin nazarı kimyadır kara taşta nazar eylese gevher olur. Gözünün perdesin kaldırıp arkasını sığayıp nasibin verdi. Eyitti: Rumeli’nde Tuna suyu kenarına var, onda mekân tut, dedi. Vardı parmağıyla işaret edip gösterdi. İş bu mekânı tut başka ocak yak fi sebilillah yedir, içir deyi, Baba Sultan ona işaret eylemişti.

Pes o dem Ali Koçi Rumeli’nde erenlerin işaret eylediği yere varıp mekân tuttu. Onun dahi menakıbı vardır, malum oluna.

Pes, bundan sonra cümle dervişler bir araya gelip yapı yapmak için meşveret eylediler. Her biri bir türlü cevap eyledi. Selim Dede derler bir ihtiyar var idi. O eyitti:

Dervişler bizim kâgir bina yapmaya gücümüz yetmez, gelin kerpiçten yapalım, dedi. Ama Mahmut Dede derler bir er [166a] var idi. O eyitti: Benim efendim demiş idi kim: Siz hemen bahane olun. Ancak onu yerine kor ve hem dünya için gam yemek [: üzölmek, endişe etmek] gelmez, sanman gelir yeter, demişti, dedikte Mahmut Dede sözüne kimse iltifat etmeyip Selim Dede kendine tabi olan dervişler ile Çanakçılar Mahallesiinde birkaç bin kalıp kerpiç kestiler. Kuruyup yapıya koyacak mahalde Allah emriyle yağmur yağıp sel geldi kerpiçleri ceman helak eyledi. Üç defa bu resme [: böyle, bunun gibi] kerpiç kestiler. Üçünde dahi hakkın kudretiyle sel gelip helak eyledi. Mahmud Dede vardı. Baba Hazretlerinin eşğine yaslanıp eyitti: Erenler şahı, ben senin asitaneni kerpiçten yapmaya reva görmedim. Eğer sen reva görürsen bana bir işaret eyle, diye uykuya vardı. Baba Hazretleri seyir âleminde eyitti: Oğlum Mahmud sabreyle uyuma, dedi. Mahmud Dede sakin olup sabreyleledi.

Badehu Müslim Dede dervişler ile bir yere gelip meşveret eylediler. Eyittiler: Babamız kerpiçten yapıya rıza vermedi. Söz yine Mahmud Dede'nin, deyip Mahmud Dedeyi serfiraz edip [: ön plana çıkarıp] meskenet eyittiler. Çünkü zahirleri batınları bir olacak Hak Teâlâ Karadeniz'den bir bulut peyda edip gök gürleyip yağmur yağdı kim vasfı kabil değil idi. Peyam Dere sinden bir azim sel zahir olup [166b] binayı mahalliye vafir [: çok] taş getirip Babanın mezarının dört tarafına döktü.

Pes cümle dervişler şad olup safayı hatır ile yapmağa başladılar. Baba Hazreti hayatında iken dervişlerden biri sordu kim: Erenler şahı yapı yaparken bizim halimiz nice olur. Kızılmak yakın değil, taşımak dahi mümkün değil, neyleyelim, dedi. Baba Hazretleri o zaman nefes edip: Su eviniz önünde gelip aka, demiş idi.

Pes Babanın velayeti zahir oldu. Bir taş dibinden bir su çıktı, ta yapı tamam olunca aktı. Çünkü yapı tamam oldu, su dahi tamam oldu, soğuldu [: suyu çekildi, kaynağı yitti veya kurudu].

Badehu kış meydanı yapılmak lazım geldi. Osmancık erenleri cem olup: Biz dahi Baba Hazretlerinin asitanesinde bir eserimiz olsun, diye dört hırfet dört duvarın yapıp kendilerinden sonra gelenler bizi hayır duadan unutmalarını her bayram ve aşura günlerinde her hırfetin yaptığı yere oturup ve her hırfetin makamı ve mekânı malum olup hayır dua ile ruhumuzu yâd kılsınlar, diye bina eylediler.

Hak Teâlâ Hazretleri onlara ve o asitaneyi bina eylemeye sebep olan dervişlere ve azizlere rahmet eyleye, âmin! Ya rabbe'l-âlemin!

Çün Babanın Saltık nam karyede bir muhibbi muhlis var idi [167a] Baba dahi onu gayetle severdi. Babanın vefatı haberini işitip dağdan beri ağlayıp feryat ederek gelirken karşıdan Baba Hazretleri zahir olur, bu kişi seğırtip eyitti: Babacığım seni bana öldü, dediler. Hele elhamdülillah yalan imiş dedikte Baba Hazretleri eyitti: Beli oğlum, bu ten libası köhnemiş idi. İmdi çıkarıp bıraktım, oğlanlar anda ağlaşır var sende bile ağla, dedi. Gözü önünden kayboldu.

Sultan Koyun Baba'nın velayetinin nihayeti bu kadar ve fakirü'l-hakir kâti-bü'l-menakıb kesirü'l-kasr eyledim.

Bir zaman nasb-i kazaya müptela idim. Acem'de Gence Karabağ'da kaza-da idim. Bir düşman hareket eyledi. Tamam, müzayıkta [: sıkıntıda] idim. Bir gece âlem-i rüyada gördüm ki bir alay ulular bir mecliste oturmuşlar, musahabet ederlerdi. İçlerinden biri eyidir: Koyun Baba geldi, deyinceden mecmuu ayak üzere kalkıp Babanın gelmesine muntazır oldular. Çün Baba Sultan geldi, beni işaret edip bunlara eyitti ki: Tez, bunun mesalihini görün dahi bana tiz gönderin. Eğer bu bizim tahtımızda olaydı ben bunun mesalihini çoktan gördüm, eyitti: Niçin o Müslümanlara imdat edip kimisini halas [167b] etmediniz, dedi. Bunlar eyittiler: Belli birimizi çağırmadı onun için mukayyet olmadık, dediler. Baba Hazretleri eyitti: Bir kere sen bari yetiş, Ya Koyun Baba Sultan, deyinceden erişip garktan halas eyledik, dedikte onlar eyittiler: Cenabı Allah'tan o kimsenin halası size nasip olmuştur. Onun için bizim kalbimize onların halası meyil eylemedi, diye bu cevabı verdiler.

Baba Sultan kaddesellahu sırrahu'l-aziz bir gün abdallarına eyitti: Beni bugün yarın gözlemen, dedi. O arada sır oldu. Kargu derler bir köye geldi. Gördü kim bir hatun kişi pınara gelir elinde bir senek [: ağaçtan ya da topraktan yapılmış su kabı, testi] var, su doldurup buna eyidür: Oğul bana şu senekciği kaldırıver, dedi. Baba Hazretleri eyidür: Ya ana evladın yok mudur ki suya kendin gelirsin, dedi. Hatun eyidür: Ya oğul, evladım var idi. Ama Tanrı emriyle ahirete intikal ettiler, dedi. Baba Hazretleri nutka gelip eyidür: Ya Hatun, eğer iki evladın olursa birin bana verir misin, dedi. Hatun eyidür: Ya oğul, ben yüz on yaşımdayım, erim dahi yüz yirmi yaşındadır. Hiç bizden evlat gelmek olur mu, dedi. Baba Sultan eyidür: Ya Hatun, var bu gece erin ile cem ol. Ahi Baba [168a] senden gelse gerektir, diye himmet eyledi. O aradan Hatun evine geldi erine eyitti: Bugün pınarda bir derviş gördüm, bana şöyle remiz eyledi, diye cevap eyledi.

El-kıssa o gece Allah emriyle eri olan kimse o kadar harekete geldi kim delikanlı gibi cünbüşe [: hareket ve zevke] geldi. O gece iki oğlana o hatun hamile kaldı.

Bu hatunun hamli zahir oldu. Bir gün fırından etmek çıkarırken o arada hazır olan kızlar bu hatunun karnına kürek sapıyla dürtüp eyidirdiler ki: Pirlük deminde hamile mi kaldın, diye ilzam [: münazarada ona üstün gelirler] ederler. Hatun bunlara eyidir ki: Karnımı niçin dürtersiz oğlanımı öldürsüz, der.

Hâsılı kelim Allah emriyle Sultan Koyun Baba Hazretlerinin ala himmetiyle bu hatunun hamli kemalin bulur. İki oğlan vücuda gelir, ikisine dahi iki beşik peydah eder, bunları sallar. Bu hal üzere iken Koyun Baba Sultan Allah emriyle çıkageldi. Eyidür: Ana, ikrarına durur musun? O hatun eyidür: İşte ikisi de, her kangısını diler-sen al, dedi. Baba Hazretleri birinin yüzünü açıp bu değildir, der. O birinin yüzünü açar bakar işte budur, der. Anasından alır, hırkasının [168b] yenine koyup alır gider. Birkaç gün kudret huniyle [: nimetiyle] gıdalanır tekrar yine validesine getirir, anası sütünü emer.

Birkaç günden sonra oğlan ben dedeme giderim varıp hizmetine bel bağlarım deyip anasıyla vedalaşıp Baba Hazretlerinin huzuruna gelip bir zaman hizmetinde olup eğlendi.

Sultan Koyun Baba Hazretleri bir gün bu Ahi Baba'ya eyidür ki: Var sen yine Kargu'ya git onda ocak ol, gelene geçene yedir, içir, fi sebillillah! O yerin gözcüsü ol! Sana yaramaz kast ederse bana sal, ben onun hakkından gelirim, diye himmet eyledi. O dahi varıp Baba Hazretlerinin nutku üzere edayı hizmet eyleyip bir zaman böyle geçindi.

Sultan Ahi Baba, Koyun Baba'nın nefes evladı olduğuna şek ve şüphe yoktur. Allah fermanı ile nefesinden olduğu mukarrerdir. Şimdi dahi o diyarın gözcüsüdür.

Vallahi a'lem bi's-savab [169a].

KAYNAKÇA

Alagöz, Sabri İbrahim (2007). "Selçuk Türklerinin Doburça'ya Yerleşmesi", İkinci Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyumu Bildirileri, Hazırlayan Nimetullah Hafız, Prizren: Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları, ss. 173-179.

Alexsiyev, Bojdar (2004). "Ali Koç Baba Hakkında İki İzlenim", Çeviren Bilge Uluğlar, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi, Sayı 31, ss. 103-110.

Alıcı, Aynur (1999). Bir Koyun Baba Menâkıbnâmesi ve Sözlü Kültürden Derlenmiş Menkıbeler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, (Hacettepe Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Kültürü Anabilim Dalı, Lisans Tezi, Danışman Doç. Dr. Özkul Çobanoğlu), Ankara.

Armağan, A. Latif (2004). “XVI. Yüzyılda Antalya’da Dini ve Sosyal Yapılar ve Şehrin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 20, Sayı 36, ss., 7-34.

Armağan, A. Munis (1994). “Tire’nin Türk Tarihindeki Yeri”, Türk Kültüründe Tire, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994, ss. 15-19.

Aruçi, Mehmet (2001). “Kalkandelen”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 263.

Aşkar, Mustafa (2001). Tasavvuf Tarihi Literatürü, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Barkan, Ömer Lütfi (1942). “Osmanlı imparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: istila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, Vakıflar Dergisi, Sayı 2, ss. 279-386.

Beldiceanu – Steinherr, Irène (1999). “Osmanlı Tahrir Defterlerinde Seyyid Ali Sultan: Heterodoks İslam’ın Trakya’ya Yerleşmesi”, Çeviren Özden Arıkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova, Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699), Editör Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 50-72.

Bodea, Cornelia Calin (1999). “Romen Folklorunda Romenler ve Osmanlılar”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 11, s. 109-116.

Çelebi, b. Derviş Mehemed Zıllî Evliyâ (2005). Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 9. Kitap, Hazırlayanlar Seyit Ali Sultan – Yücel Dağlı – Robert Dankoff, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çelebi, b. Derviş Mehemed Zıllî Evliyâ (2007). Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 5. Kitap, Hazırlayanlar Yücel Dağlı – Seyit Ali Kahraman – İbrahim Sezgin, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Bankası Yayınları.

Çelebi, b. Derviş Mehemed Zıllî Evliyâ, Evliyâ (2006). Çelebi Seyahatnâmesi, 2. Kitap, Hazırlayanlar Zekeriya Kurşun - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Bankası Yayınları.

Çelebi, Elvan (2014). Menakıbu’l-Kudsiyye fi Menasibi’l-Ünsiyye, Hazırlayanlar İsmail E. Erünsal Ahmet Yaşar Ocak, 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çelebi Kâtip (1145). Cihannüma, İstanbul.

Çeribaş, Mehmet (2007). “Kütahya Seyit Ali Sultan Ocağında (Çamlıca ve Aydoğdu Köyleri) Kültür ve Bu Kültürlere Bağlı İnanç ve Uygulamalar”, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Şöleni, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Merkezi Yayınları, ss. 1331-1356.

Çıplak, M. Şakir (2001). Osmancık'ta Erenler Durağı Koyun Baba, İstanbul: Horasan Yayınları.

Doğanbaş, Muzaffer (2005). Koyun Baba Velâyetnamesi, İstanbul: Dört Kapı Yayınevi.

Doğanbaş, Muzaffer (2008). “Piri Baba Velâyetnamesi”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 41, ss. 161-182.

Eflâkî Ahmet (1995). Âriflerin Menkıbeleri, I, Çeviren Tahsin Yazıcı, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Eğri, Osman (2008). “Çorum Bölgesindeki Alevî – Bektâşî El Yazmaları ve Muhtevâları Üzerine”, Uluslararası Osmanlıdan Cumhuriyeti Çorum Sempozyumu, II. Cilt, Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, ss. 1093-1137.

Elçin, Şükrü (1987). “Hikayat-ı Kızıl Elma”, Halk Edebiyatı Araştırmaları, Cilt 2, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 252-253.

Emecen, Feridun (1998). “Hüdâvendigâr”, İslam Ansiklopedisi, Cilt, 18, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 285-286.

Emecen, Feridun M. (2010). “Gazâya Dâir -XIV. Yüzyıl Kaynakları Arasında Bir Gezinti-”, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 75-85.

Engin, Refik (2004). “Bir Madalyon Bir Tarih, Ali Koç Baba ve Yaşayan Ereni”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi, Sayı 31, ss. 33-67.

Engin, Refik (2014). Balkanlardaki Yatır, Türbe, Tekke ve Zaviyelerimiz, Ankara: Eskişehir Valiliği Yayınları.

Ercan, Emine Hilal (2006). Makedonya'da Adak ve Ziyaret Yerleri, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı

Türk Halk Bilimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman Yard. Doç. Dr. Rabia Uçkun), İzmir.

Eröz, Mehmet (1984). “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, ss. 43-53.

Erten, S. Fikri (1948). Antalya Tarihi.

Eyice, Semavi (1963). “İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi Zâviyeler ve Zâviyeli – Camiler”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 23, Ekim 1962 – Şubat 1963, Sayı 1-2, ss. 3-80.

Gürel, Zeki (2000). Koyun Baba, Hacı Bektâş Veli Halifelerinden Koyun Babanın Hayatı, Öğretileri ve Menâkıbnâmeleri, Ankara: Yörtürk Vakfı Yayınları.

Gürsel, Mahmut Selim (2004). Koyun Baba Menakıbı, Çorum: Gürsel Yayınları.

Hasluck W. (2012). Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam, Cilt I, Çeviren Timuçin Binder, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İbrahimi Mehmet (1983). Kalkandelen’de Harâbâtî Baba (Sersem Ali Baba) Bektâşî Tekkesi, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Lisans Tezi, Danışmanı Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı), Ankara.

İnalçık, Halil (2000). “Âşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalıdır?”, Söğüt’ten İstanbul’a Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, Derleyenler Oktay Özel – Mehmet Öz, Ankara: İmge Yayınları, ss. 119-145.

İnalçık, Halil (2000). “Osman Gazi’nin İznik (Nicaea) Kuşatması ve Bafeus Savaşı”, Söğüt’ten İstanbul’a Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, Derleyenler Oktay Özel – Mehmet Öz, Ankara: İmge Yayınları, ss. 301-339.

Kaplanoğlu, Raif (2000). Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu, Bursa: Avrasya Et-nografya Vakfı Yayınları.

Kavak, Ahmet (2006). Menkıbelerle Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) ve Dime-toka Kazasındaki Dergâhı, Gümülçine: Gözcü Yayınevi. Kaya, Doğan (2002). “Sivas Kaynaklı Cönklerde Kızıl Deli”, Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Sempozyumu, Ankara: Tüksev Yayınları, ss. 511-526.

Kayapınar, Ayşe (2002). “Kumanlar ve İkinci Bulgar Devleti (1187-1370)”, *Türkler*, Editör: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Cilt 2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 810-819.

Koç, Mehmet (2011). *Dünden Bugüne Seyyid Ali Sultan Dergâhı ve Osmanlı Eserleri*, Gümölcine: Seyyid Ali Sultan Dergâhı Yayınları.

Koz, Mehmet Sabri (1999). “Horasan Erenlerinden Koyun Baba ve Velâyet-nâmesi”, VI. Uluslararası Ahmet Yesevi ve Türk Halk Edebiyatı Semineri, (7-10 Mayıs 1993), *Yol Dergisi*, Sayı: 2, Ekim-Kasım 1999, ss. 69-75.

Kökel, Coşkun (2004). “Büyükyayla, Salihler ve Aydınlar Köyleri Ali Koç Baba Ocakları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, Sayı 31, ss. 69-87.

Kökel, Coşkun (2007). “Bulgaristan’da Yaşayan Alevilik ve Bektaşilik Üzerine”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, Sayı 43, ss. 9-27.

Kökel, Coşkun (2007). “Sarı Saltık ve Balkanlarda Alevi, Bektaşî Kültürü”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, Sayı 43, ss. 117-123.

Köprülü, M. Fuad (1942). “Vakfa Ait Tarihi İstılahlar Ribat”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 2, ss. 267-278.

Marangoz, Kazım (2005). “Ali Koç Babalılar”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 36, ss. 145-157.

Noyan, Bedri (1999). *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultan) Vilayetnamesi*, Ankara: Ayyıldız Yayınları.

Nureddini Mensur (2003). *Makedonya’daki Belli Başlı Ziyaret Yerleri Dinler Tarihi Açısından Bir Değerlendirme*, Gostivar: Çabej Yayınları.

Nureddini Mensur (2000). *Makedonya’daki Belli Başlı Ziyaret Yerleri: Dinler Tarihi Açısından Bir Değerlendirme*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman Yrd. Doç. İhsan Yitik), İzmir.

Ocak, Ahmet Yaşar (1983). *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

Ocak, Ahmet Yaşar (1992). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûflik: Ka-*

lenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar - Suraiya Faroqhi (1986). “Zâviye”, İslâm Ansiklopedisi, Cilt 13, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, ss., 468-476.

Ocak, Ahmet Yaşar, (1978). “Zaviyeler: Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme”, Vakıflar Dergisi, Sayı 12, ss. 247-269.

Önal, Naci (2000). “Romanya Dobruçası’nda Yedi Türbe”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1998, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, ss. 42-44.

Özüdoğru, Ersin (2007), “Ali Koç Baba Ocağı Dedesi Seydi Koç İle Söyleşi”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi, Sayı 43, ss. 125-136.

Sarıca, Orhan (2011). Devlet Ektiğimiz Topraklar, Domanıç.

Say, Yağmur (2009). “Hacı Bektaş Velî Tipolojisinin, Şücaeddin Velî ve Koyun Baba Simgesel Kimliklerindeki İzleri”, III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Hacı Bektaş Velî’nin Tarihsel Kimliği, Düşünce Sistemi ve Etkileri (30-31 Ekim, 2009 Üsküp / Scopje), Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, ss. 147-163.

Şahin, Haşim (2002). “Koyun Baba”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 26, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 229-230.

Şahin, İbrahim (2011). “Evliya Çelebi’nin Nif-Bergama-İzmir Güzergâhı”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, ss. 155-180.

Şahin, İbrahim (2013). “Evliya Çelebi’nin Günümüz İzmir İl Sınırları İçinde Kullandığı Güzergâh ve Seyahatnâme’de Buna Dair Sorular”, Kent ve Seyyah: Evliya Çelebi’nin Gözüyle İzmir v Çevresi III, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, ss. 81-135.

Tekin, Şinasi (2014). “Türk Dünyasında Gazâ ve Cihâd Kavramları Üzerine Düşünceler”, İştikakçının Köşesi Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler, İstanbul: Dergah Yayınları, ss. 139-180.

Tekin, Talat (1994). “Yazı Yazmak “Günah İşlemek” Değildir”, Türkoloji Eleştirileri, Ankara: Doruk Yayınları, ss. 114-119.

Vasary Istvan (2015). Kumanlar ve Tatarlar Osmanlı Öncesi Balkanlar’da

Doğulu Askerler (1185-1365), Çeviren Ali Cevat Akkoyunlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yalçın, Alemdar –Yılmaz, Hacı (2004). “Balkanlarda Bir Bektaşî Süreği: Ali Koç Babalılar”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi, Sayı 31, ss. 13-31.

Yavuz, Abdullah (1991). XIV. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler, İstanbul: Hitit Festivali Komitesi Kültür Yayınları.

Yediyıldız, Bahaeddin (1984). “Türkiye’de Yer - Adı Verme Usulleri”, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, ss. 25-41.

Yıldırım, Rıza (2007). Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yıldırım, Rıza (2008). “Efsanede Gizli Gerçek: Bir Tarih Kaynağı Olarak Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi”, Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar, Sayı 6, ss. 1-43.

Yıldırım, Rıza (2010). “Bektaşî - Alevî Geleneğine Göre Seyyid Ali Sultan”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 53, ss. 59-88.

Yıldırım, Rıza (2010a). “Muhabbetten Tarikata: Bektaşî Tarikatı’nın Oluşum Sürecinde Kızıldeli’nin Rolü”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 53, ss. 153-190.

Yılmaz, Hacı – Kökel, Coşkun (2005). “Ali Koç Baba Ocağı İle İlgili Kısa Bir Değerlendirme ve İki Yeni Şecere”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 36, ss. 125-136.

DER PIR DES FLUSSES: KOYUN BABA VE SEINE ERZÄHLUNG

Prof. Dr. Ahmet Taşğın⁹

Fazit

In der Arbeit werden die Tätigkeiten Koyun Babas, die in Horasan starteten und in Bursa und Kızılırmak stattfanden, behandelt, mit dem Fokus auf die Tätigkeiten in beiden Hauptsiedlungen und den Gebieten. Diese Überschriften wurden durch den, sich in der Nationalbibliothek befindenden Schrift Namens Menakıbı Koyun Baba, aus der Zeitschrift mit dem Code 06 Mil Yz A 2864/2, herausarbeitet. Nach der Schrift, kommt der Name Koyun Baba aus seiner erlangten Fertigkeit. Er wird er an einigen Stellen als Hirte, an anderen Stellen als Heiliger bezeichnet, und es wird übertragen, dass sein persönlicher Name Seyit Ali war. Außerdem wird aufgezeigt, dass er mit beiden Namen also, Koyun Baba und Seyit, gerufen wird und es wird die Beziehung zwischen diesen Namen mit ihren Gemeinsamkeiten und Unterschieden erarbeitet. In der Arbeit wurden, außer der Schrift "Koyun Baba Menakıbı" auch andere, gefundene Schriften analysiert. Desweiteren wurden auch Arbeiten, die über die Schirft "Koyun Baba Menakıbı" verfasst worden sind, miteinbezogen.

Die Arbeit besteht aus den Kommentaren, über die Themen, Geschehnisse und Personen in der, sich in der Nationalbibliothek befindenden, Schrift "Koyun Baba Menakıbı". Es gibt lyrische und prosaische Versionen des "Koyun Baba Menakıbı" und natürlich wurden beide Versionen untersucht. Somit wurden die Informationen von beiden Versionen zusammengetragen und über den Namen, die Reise, die Tätigkeiten, den Nachfolgern, die Pire, mit denen er in Kontakt war, die Begegnungen mit Staatmännern und den Wundern, informiert. Außerdem wurde, durch die Versionen, Informationen über Orte und Personen im "Koyun Baba Menakıbı" gesammelt und auch durch Arbeiten zu diesen Themen, einen Beitrag zur Vertiefung und Erweiterung des Themas geleistet.

Nach den Informationen über Koyun Baba, kam er von Horasan nach Rum. In Rum ging er von Bursa Menemen nach Osmancik und führte seine Tätigkeiten hier

⁹ Necmettin Erbakan Universität, Fakultät für Sozial- und Humanwissenschaften, Abteilung für Soziologie, ahmetyt@hotmail.com Konya

fort. Koyun Baba trat in Osmancik eher, mit seinen Vorschlägen und Einfluss für die Brücke, die über den Kizilirmak erbaut werden sollte, hervor. Diese Situation Koyun Babas, wies auf eine Zeit, in der eine gesellschaftliche Verfremdung, durch das Voneinandergehen und sich Unterscheiden der politischen, wirtschaftlichen, kulturellen und religiösen Beziehungen, der Türkischen Normaden, auf beiden Seiten des Kizilirmak Flusses, der nicht aufzuhalten war, hin. Aus diesem Grund schlug Koyun Baba Fatih Sultan Mehmet eine Brücke über Kizilirmak vor, die eine Verbindung zwischen den beiden Gesellschaften um den Fluss zu gewährleisten.

Die Schrift "Koyun Baba Menakibi" enthält alle Merkmale der Symbolik und Metaphorik. Da sie die Bedeutungswelt ihrer Zeit überträgt geht man davon aus, dass hiervon profitiert wurde. Eine Brücke als Symbol trägt die Bedeutung der Behebung der Verfremdung zwischen den Transhumanz. Durch eine weitere Übertragung wurde angenommen und danach bearbeitet, dass auch das Hammel, der Hirte, das Schaf, der Hund und die Grasweide als solche auf diese Weise benutzt wurden. Da der Name "Koyun"(Hammel) auch den Hirten, den Bock, das Schaf, den Hund und das Gebiet auf den alle diese sich bewegen, die Weiden und das Grasland assoziieren, wurden sie zusammen als Ganzes betrachtet. Koyun Baba war, an einigen Stellen, der Hirtenvater, der sich selbst auch hütete. Koç, überträgt und bewertet die Hunde, die er, mit Ali Koç im Balkan, als Ala, Sari und Kara Kadi bezeichnet, die Schafe die zu zweit auf die kamen, auch auf diese Weise.

Schließlich trat Koyun Baba mit seinen, in Horasan gestarteten und in Bursa Menemen, dem Kizilirmak Fluss entlang und durch den Hafen von Sinop nach Rumänien und Ungarn fortgeführten Tätigkeiten, in den Vordergrund. Außerdem war er in Menemen, in Bergama, über Tire in Kirklareli, in Tekirdag und um Edirne herum tätig und war der Führer der "Kırk Eren" bei der Eroberung Gelibolus. Als Spuren dieser Tätigkeiten gibt es in den genannten Gebieten Kloster, Zawiya und Nachfolger für Koyun Baba. Demnach wurden in Bursa, Menemen, Kütahya, am Kizilirmak Fluss, in Thrakien und im Balkan, Orte und Erzählungen, die die Koyun Baba Bewegung repräsentieren bis heute erhalten.

Schlüsselbegriffe : Koyun Baba, Erzählung, Bursa, Menemen, Domaniç, Kizilirmak, Osmancık, Sinop, Babadağ, Tetovo.